

Igor Boțan

**Reglementarea
transnistreană:**
o soluție europeană

Igor Boțan

**Reglementarea
transnistreană:**
o soluție europeană

Chișinău, 2009

CZU 323(478-24):327

B 72

Lector: *Adrian Ciubotaru*

Coperta: *Mihai Bacinschi*

Tehnoredactare: *Marian Motrescu*

Această publicație apare în cadrul proiectului „Relațiile Moldova – UE – Îmbunătățirea Informării și Dezbaterei Publice asupra Principalelor Evoluții”, implementat de Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT și finanțat de Fundația Soros-Moldova.

ADEPT, str. V. Alecsandri nr. 97,

Chișinău, MD 2012, Republica Moldova

Tel.: (373 22) 212992, tel./fax: (373 22) 213494

E-mail: adept@e-democracy.md, www.e-democracy.md

Autorul a scris această lucrare cu bună-credință și cu bune intenții. Doar autorul este responsabil de afirmațiile și de concluziile exprimate, care nu sînt în mod necesar împărtășite și de finanțator.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Reglementarea transnistreană: o soluție europeană / Igor Boțan; cop.: Mihai Bacinschi.

– Ch.: Arc, 2009. (F.E.-P. „Tipogr. Centrală”). – 88 p.

400 ex.

ISBN 978-9975-61-525-9

323(478-24):327

B 72

© ADEPT, 2009.

Toate drepturile rezervate.

ISBN 978-9975-61-525-9

I. INTRODUCERE	7
II. PROCESUL DE NEGOCIERI	12
1. Perioada postmilitară (1992-1996).....	13
2. Perioada parității în procesul de negocieri	18
3. Perioada confruntărilor (înainte de Planul Kozak și după Planul Kozak.....	22
A. Inițiativa președintelui Vladimir Voronin privind federația asimetrică	24
B. Replica autorităților transnistrene	26
C. Planul Kozak.....	27
D. Propunerile societății civile	31
4. Perioada de internaționalizare a procesului de negocieri (Iușcenko-EUBAM)	32
A. Planul ucrainean	36
B. Acțiunile Chișinăului de după lansarea Planului ucrainean	41
C. Acțiunile întreprinse de UE în cadrul Planului de Acțiuni și efectele lor	48
D. Introducerea noilor reguli vamale și blocarea procesului de negocieri.....	62
E. Inițiativele președintelui Vladimir Voronin din octombrie 2007.....	71
III. SOLUȚIA UNOR CERCURI RUSEȘTI PENTRU TRANSNISTRIA – STATUL ASOCIAT.....	77
IV. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	82

I. INTRODUCERE

Reglementarea conflictului transnistrean impune atingerea unui compromis în vederea soluționării finale la masa de negocieri. Cu toate acestea, durata negocierilor dovedește că părțile implicate nu reușesc să rezolve problema din cauza unor conjuncturi și speră că, între timp, acestea se vor schimba, înclinînd balanța în favoarea uneia dintre ele. Motivul principal pentru care diferendul rămîne nesoluționat rezidă în faptul că părțile percep în mod diferit semnificația reglementării definitive a conflictului. Din documentele oficiale și din declarațiile înalților demnitari rezultă clar că Republica Moldova înțelege procesul de reglementare a conflictului în conformitate cu Legea Supremă adoptată în anul 1994. În viziunea Chișinăului, reglementarea presupune eliminarea factorilor ce au generat conflictul și reintegrarea țării în hotarele existente la 1 ianuarie 1990. În acest sens, am putea afirma că Republica Moldova depune în continuare eforturi pentru a lichida toate eventualele motive care provoacă fobii populației de pe malul stîng al Nistrului.

La rîndul său, Transnistria percepe reglementarea diferendului ca pe un proces de recunoaștere a dreptului său deplin la independență, proclamată la începutul anilor 1990. În acest context, sînt invocate anumite argumente istorice, se fac referiri la un pretins pericol românesc, pe care transnistrenii ar fi reușit să-l anihileze, respingînd „agresiunea naționaliștilor români“. Anume pe aceasta se bazează mitologia specifică a propagandei prin care regimul încearcă să-și asigure susținerea populației. Un impact extern esențial asupra evoluției conflictului și a

procesului de negocieri îl are Federația Rusă. Sprijinul acordat în permanență de Rusia este convertit într-o campanie propagandistică orientată spre menținerea speranțelor că Transnistria va reuși totuși să se detașeze definitiv de Moldova ori va intra în componența Rusiei, ori va obține calitatea de membru asociat al acesteia. În acest sens, trebuie să precizăm din start că, la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90, evoluția evenimentelor politice constituia pentru transnistreni un motiv serios de îngrijorare vizavi de viitorul și securitatea lor. Greșelile comise de autoritățile moldovenești erau comensurabile cu cele ale liderilor de la Tiraspol. Acum este imposibil de a cerceta și de a înțelege provocările reciproce de atunci, deși ar fi foarte important să analizăm fenomenul în complexitatea lui. Totodată, insistența Transnistriei asupra propriei independențe reprezintă o soluție extremă și inacceptabilă sub toate aspectele. Mai ales în situația când garantul principal al reglementării diferendului transnistrean este Rusia, cea care, în perioada de pînă la declanșarea valului de terorism, își soluționa conflictele cu separatiștii prin metode extrem de dure, recurgînd, de exemplu, la tertipuri militare pentru a lua prin surprindere liderii ceceni în noaptea de Revelion a anului 1995, iar mai tîrziu, chiar la lichidarea fizică a liderilor secesioniști (Dudaev și Yandarbiev). Nu are sens să comparăm dreptul la independență al Ceceniei și al Transnistriei. Exemplul de mai sus denotă că diferendele separatiste sînt soluționate nu pe baza unor principii și drepturi, nu pe bază de argumente istorice, ci prin forță. În acest sens, ar fi oportun să amintim de standardele duble, cînd conflictele interne sînt soluționate prin forța armelor, iar cele externe – prin influența politică a celui mai puternic.

Pînă a recurge la elucidarea rolului care-i revine procesului de negocieri, ar trebui să explicăm unele lucruri care au contribuit la instaurarea unui *status quo*, pe care părțile încearcă actualmente să-l „dezghețe“ pentru a grăbi soluționarea definitivă

vă a conflictului. În acest context, este important să înțelegem modul în care propaganda transnistreană își justifică „*la raison d'être*” (rațiunea de a fi a Transnistriei), argumentele istorice pe care le invoca și cât de grav era pretinsul pericol românesc. Doar după aceasta are sens să revenim la analiza procesului de negocieri, care a dus la actualul *status quo*.

Este important să urmărim și modul în care propaganda de la Tiraspol a reformulat rațiunea de a fi a independenței transnistrene. S-au păstrat date documentare de la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90, potrivit cărora regimul separatist a fost inspirat și susținut de forțele revanșarde ale unui URSS agonizant, după ce Federația Rusă, prima dintre fostele republici sovietice, și-a proclamat suveranitatea pe 12 iunie 1990. Atunci propaganda regimului transnistrean pretindea că aici este „ultimul bastion al URSS” și acționa în mod corespunzător. Suportul Comitetului pentru Situații Excepționale (așa-numitul ГКЧП, adică *Государственный комитет по чрезвычайному положению*) și rolul deocamdată incert al acestuia în evenimentele care au avut loc la Moscova în octombrie 1993, motivau și stimulau un atare comportament. Cu toate acestea, după dezagregarea URSS, propaganda transnistreană erija regimul de la Tiraspol în ultimul avanpost al Rusiei în Balcani. După prăbușirea regimului Milošević în Serbia și amortizarea rolului Rusiei în Balcani, regimul transnistrean a devenit partizanul modelului de „membru asociat” al Rusiei, cu perspectiva aderării ulterioare la aceasta prin intermediul unei scheme de referendumuri bine puse la punct și al unui argument propagandistic din ce în ce mai însemnat – maturizarea unei generații care s-a născut în Transnistria și care nu vrea să aibă nimic în comun cu Moldova.

Indubitabil, regiunea transnistreană are un specific. Înainte de a invoca însă anumite argumente istorice privind dreptul Transnistriei la independență, trebuie să răspundem la câteva întrebări simple, dar relevante:

- Dacă ne referim la argumentele de ordin istoric privind dreptul Transnistriei la statalitatea pe care ar fi moștenit-o de la Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM), atunci cum se numea poporul care s-a autodeterminat, în 1924, în cadrul statului ucrainean?
- Dacă admitem, așa cum reiese din denumire, că poporul moldovenesc s-a autodeterminat în componența Ucrainei, atunci cum și când a apărut „poporul transnistrean”? Pentru a oferi un răspuns corect, vom ține cont și de datele ultimului recensământ al populației efectuat în URSS în anul 1989, când ponderea cea mai mare a populației din partea stîngă a Nistrului, adică 40 la sută, o constituiau moldovenii; totodată, 30 la sută au afirmat că sînt ucraineni, iar 25 la sută – ruși, dar nu și transnistreni.
- Cum s-a întîmplat că, pe parcursul unui singur an, din 1989 pînă în 1990, în cadrul URSS a avut loc geneza „poporului transnistrean”, care a obținut imediat dreptul la autodeterminare?
- Cum s-a întîmplat că „geneza poporului transnistrean” s-a produs doar în spațiul dintre rîul Nistru și hotarul administrativ dintre Moldova și Ucraina, dar nu și pe tot teritoriul ex-RASSM, jumătate din care a rămas în componența Ucrainei?
- Cum s-a întîmplat că „poporul transnistrean”, care are un simț al identității atît de bine dezvoltat, s-a autodeterminat și în unul dintre orașele principale ale Moldovei de pe malul drept al Nistrului, Bender (Tighina), care niciodată nu a făcut parte din RASSM sau din alte provincii ale Imperiului Rus și sovietic, în afară de Basarabia?
- De ce în șapte sate de pe malul stîng al Nistrului „poporul transnistrean” nu s-a format, iar populația de aici chiar și-a apărat cu arma în mîină dreptul de a rămîne sub jurisdicția Republicii Moldova?

- De ce „poporul transnistrean“, care-și conștientizează identitatea și dreptul la autodeterminare, și-a întemeiat statul nu pe etniile conlocuitoare, ci practic numai pe „varegi“, care, nu se știe cum, au realizat instantaneu specificul regiunii?

O încercare onestă de a răspunde la întrebările formulate mai sus arată că pretențiile de argumentare a dreptului „poporului transnistrean“ din Republica Moldovenească Nistreană la independență nu este fundamentat, cel puțin pentru că criteriul de autodeterminare prin independență a fost unul geografic. Pornind de la situația descrisă mai sus, se poate menționa că, în principiu, o soluție de compromis pentru problema transnistreană este posibilă, însă la etapa actuală aceasta depinde de interesele elitelor politice și economice de pe ambele maluri ale Nistrului, precum și de interesele elitelor rusești. Fiind absolut dependentă de Rusia și susținută de aceasta, Transnistria va accepta acea soluție de compromis care este convenabilă Federației Ruse. Rusia pune accentul pe dialogul direct al „părților egale“ implicate în conflict. Procesul de negocieri însă, care s-a desfășurat pînă la implicarea UE și SUA în calitate de observatori, a avut mai mult rolul unei perdele de fum de după care actorul cel mai puternic „modela noile realități“, legitimîndu-și prezența militară, însușindu-și proprietățile, oferind cetățenie rusă locuitorilor din regiune, etc. Toate aceste lucruri au fost, ulterior, invocate drept factori obiectivi, Rusia impunînd partenerului mai slab principiul „trebuie să ținem cont de situația creată“. Extinderea UE pînă la hotarele Republicii Moldova a schimbat substanțial situația, deși nu a influențat, deocamdată, procesul de soluționare a conflictului.

II. PROCESUL DE NEGOCIERI

Demararea procesului de negocieri a fost o condiție imperioasă pentru trecerea controlată a diferendului transnistrean dintr-o stare incertă într-o stare „înghețată“. Mai apoi, după ce părțile aflate în conflict, mediatorii internaționali și garanții au semnat unele documente obligatorii, procesul de negocieri s-a transformat într-un instrument prin intermediul căruia participanții amână luarea unei decizii favorabile lor pentru mai târziu, adică pentru timpuri mai bune. Modificarea formatului de negocieri și alternarea lor s-au soldat cu o „înghețare profundă“ a conflictului. Din punct de vedere tactic, amânarea conflictului era convenabilă autorităților transnistrene și rusești.

Pentru conflictul transnistrean sînt specifice mai multe momente, iar principalul constă în faptul că supraputerea regională, Rusia, apare *de facto* în trei ipostaze: participant interesat, mediator și garant al reglementării. Acest specific își are reflectarea în procesul de negocieri, care poate fi împărțit convențional în patru perioade: perioada postmilitară; perioada parității în procesul de negocieri (perioada Lucinschi-Primakov); perioada confruntărilor (înainte de Planul Kozak și după Planul Kozak); perioada internaționalizării procesului de negocieri (Iușcenko-EUBAM). Denumirea fiecărei perioade evocă cea mai importantă caracteristică a acesteia. Este interesant că perioadele coincid, în mare, cu ciclurile electorale din Republica Moldova.

La fel, este necesar să adăugăm că însuși procesul de negocieri nu este suficient de relevant. Iată de ce acesta urmează a fi analizat doar în contextul altor procese importante ce au avut loc în paralel.

1. PERIOADA POSTMILITARĂ (1992-1996)

A debutat cu semnarea, pe 21 iulie 1992, de către președinții rus și moldovean, Boris Elțin și Mircea Snegur, a Convenției cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova. Acest eveniment a fost precedat de apelul președintelui Snegur, care solicita organizarea unei reuniuni la nivel înalt pentru încetarea conflictului. Întilnirea a avut loc la Moscova, pe 3 iulie 1992, fără participarea reprezentanților Transnistriei. Deciziile principale se refereau la încetarea ostilităților, separarea părților beligerante în decurs de șapte zile, identificarea statutului politic al Transnistriei, retragerea unităților Armatei a 14-a în conformitate cu înțelegerile bilaterale. Rusia a confirmat că Republica Moldova trebuie să fie unitară, iar Transnistria să fie parte componentă a acesteia, dar cu un statut politic special.

În această perioadă, în prim-plan au trecut chestiunile ce țin de securitate. Republica Moldova a încercat să internaționalizeze conflictul. Cea mai serioasă tentativă publică în acest sens a fost alocuțiunea lui Nicolae Țiu, ministrul de Externe al Republicii Moldova, în cadrul Sesiunii a 47-a a Adunării Generale a ONU din 1 octombrie 1992, avînd un titlu sugestiv: „Armata a 14-a – o sursă permanentă de tensiune“.

În ianuarie 1993, în Transnistria au fost publicate proiectele documentelor Cu privire la delimitarea atribuțiilor și Cu privire la crearea confederației moldovenești. În cadrul reuniunii comisiilor Republicii Moldova și Transnistriei, partea moldovenească a respins respectivele documente. Ulterior, în martie 1993, reprezentantul plenipotențiar al președintelui Rusiei, Vladilen Vasev, a prezentat la Chișinău și Tiraspol un pachet de documente care definea poziția Rusiei la negocierile dintre Moldova și Transnistria, iar deja în aprilie, la Tiraspol, a avut loc întilnirea lui Mircea Snegur și Igor Smirnov, la care au fost semnate protocolul și mai multe declarații privind aprobarea rolului Federației

Ruse și al OSCE în apropierea pozițiilor părților. Părțile au convenit să înceapă imediat și necondiționat procesul de negocieri, să elimine barierele în calea tuturor tipurilor de activitate vitală, să stabilească contacte reciproc avantajoase. Părțile au recunoscut că Transnistriei trebuie să i se ofere un statut juridic special, urmînd să-i fie delegate, treptat, atribuții statale, să fie creat un sistem de garanții reciproce, inclusiv la nivel internațional.

În luna iunie 1994, la Bender a fost semnat Acordul cu privire la principiile de cooperare dintre Comisia Unificată de Control (CUC) și OSCE în Zona de Securitate. Iar pe 21 octombrie 1994, Republica Moldova și Rusia au semnat trei documente extrem de importante: Cu privire la statutul juridic, modul și termenele de retragere a formațiunilor militare ale Federației Ruse, aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova; Cu privire la utilizarea aerodromului Tiraspol de către aviația de transport a Forțelor Armate ale Federației Ruse; Cu privire la garanțiile sociale și asigurarea cu pensii a foștilor militari și a membrilor familiilor lor. Cel mai important, în aceste documente, este faptul că partea moldovenească a acceptat sincronizarea procesului de retragere a trupelor rusești cu reglementarea politică a diferendului. Peste mai puțin de patru luni, autoritățile transnistrene confirmau că Republica Moldova s-a lăsat de bună voie atrasă într-un „cerc vicios” – trupele nu sînt evacuate din cauza lipsei reglementării politice, iar diferendul nu este reglementat pe cale politică pentru că acest lucru nu este dorit de transnistreni.

Pe 14 februarie 1995, Sovietul Suprem al Transnistriei a adoptat Hotărîrea cu privire la organizarea unui referendum referitor la retragerea Armatei a 14-a și a făcut apel către Duma de Stat a Rusiei să se abțină de la ratificarea acordului cu Moldova privind retragerea forțelor armate. În luna martie, avea loc referendumul la care, potrivit autorităților transnistrene, ar fi participat 68 la sută dintre alegători. În favoarea menținerii armatei rusești s-au pronunțat 93 la sută din electorat. Nu are sens

să se discute pe marginea legitimității referendumului. Or a fost aplicată o logică foarte simplă: cine deține controlul asupra situației, acela are dreptate. Reacția Moldovei a fost una previzibilă – suspendarea participării la procesul de negocieri. Cu toate acestea, știind că Duma va discuta chestiunea cu privire la retragerea Armatei a 14-a, Moldova a decis să revină în luna aprilie a aceluiași an la masa de tratative, promovînd vechea idee despre acordarea de autonomie Transnistriei. Această acțiune a fost însă inutilă: pe 24 mai 1995, în Duma de Stat au avut loc audieri asupra ratificării Acordului cu privire la retragerea Armatei a 14-a în prezența delegației transnistrene. Așa cum era de așteptat, asupra soluționării definitive a litigiilor dintre Moldova și Transnistria a fost introdus un moratoriu.

O săptămână mai târziu, la Moscova, președinții Boris Elțin și Mircea Snegur au revenit la discutarea chestiunii privind soarta Armatei a 14-a. Președintelui Snegur i s-a propus să analizeze eventualitatea creării unei baze militare rusești. Snegur a respins această propunere, însă a acceptat anumite concesi referitoare la statutul Transnistriei. Imediat după reuniunea de la Moscova, la Tiraspol a avut loc o întâlnire dintre Snegur și Smirnov, intermediată de Rusia și OSCE. La această întrevvedere a fost luată decizia de a solicita președintelui Ucrainei, Leonid Kucima, participarea țării sale la procesul de pacificare. La fel, a fost aprobat Acordul cu privire la neaplicarea de către părți a forței și cu privire la accelerarea achitărilor reciproce dintre întreprinderile Moldovei și Transnistriei. Președintele RM a promis să nu aplice anumite sancțiuni față de RMN. Această reuniune a fost considerată drept un salt în procesul de garantare a securității reciproce. Asigurîndu-și securitatea prin prezența nelimitată în timp a armatei rusești, Smirnov s-a axat astfel pe edificarea statalității și pe refacerea economiei și a comerțului în regiune.

În luna august 1995, autoritățile transnistrene decid să elaboreze o nouă constituție, pentru ca spre sfîrșitul anului să or-

ganizeze un referendum pentru aprobarea acesteia. Totodată, Tiraspolul continuă cooperarea cu Duma de Stat care, în cadrul audierilor din noiembrie, recunoaște în unanimitate Transnistria drept zonă de interes strategic pentru Rusia, recomandînd președintelui Federației Ruse să analizeze problema recunoașterii Transnistriei în calitate de stat independent. O lună mai târziu, pe 24 decembrie 1995, a avut loc referendumul asupra aderării la CSI și asupra proiectului Constituției Transnistriei. În urma acestui referendum, regiunea a fost proclamată stat suveran și independent. La referendum au participat 58,2 la sută dintre alegători, pentru aderarea la CSI pronunțîndu-se 90 la sută, iar pentru aprobarea noii Constituții – 81,8 la sută dintre cei care și-au exprimat opțiunea. Reacția autorităților Moldovei a fost obișnuită și previzibilă – suspendarea negocierilor. Și totuși, pe 7 februarie 1996, printr-un miracol, autoritățile moldovenești și cele transnistrene au semnat, în prezența diplomaților Rusiei, Ucrainei și CSI, Decizia de protocol privind soluționarea problemelor apărute în domeniul activității serviciilor vamale ale Republicii Moldova și Transnistriei, în conformitate cu care Transnistria a acceptat să desființeze posturile vamale de la intrarea în regiune din partea Moldovei, rezervîndu-și dreptul de a efectua controlul (nevamal) la exportul mărfurilor din Transnistria și de a crea la frontiera cu Ucraina posturi vamale mixte. În schimb, de la 10 martie 1996, Transnistria beneficia de dreptul de perfectare vamală a mărfurilor prin aplicarea ștampilei emise de Republica Moldova. Obținînd ștampilele vamale, Transnistria a refuzat însă să onoreze prevederile acordului de protocol, deși insistă și azi că „negocierile sînt posibile doar cu condiția realizării tuturor acordurilor anterioare“.

Concesiile făcute de autoritățile moldovenești nu au constituit pentru Duma de Stat a Rusiei un impediment pentru aprobarea, pe 13 februarie 1996, a unei hotărîri prin care recomanda președintelui Rusiei să țină cont de rezultatele referendumului

transnistrean în cadrul negocierilor cu autoritățile Moldovei, să recunoască Transnistria ca participant la procesul de negocieri și rolul stabilizator al Armatei a 14-a și să deschidă la Tiraspol o reprezentanță rusească. Chiar și în asemenea condiții, în martie 1996, președintele Elțin a reușit să-l convingă pe Snegur să revină la masa de negocieri și să înceapă elaborarea unui acord trilateral cu privire la principiile de reglementare a conflictului. Și aceasta pentru că pînă la prezidențialele din Moldova mai rămînea o jumătate de an.

În luna iunie a aceluiași an, a demarat elaborarea Memorandumului privind determinarea statutului politic al Transnistriei. Proiectul documentului a fost publicat pe 7 septembrie 1996 și conținea următoarele prevederi: neaplicarea forței sau a amenințărilor în relațiile bilaterale, soluționarea divergențelor pe cale pașnică prin intermediul Rusiei, Ucrainei, OSCE; stabilirea relațiilor statal-juridice; participarea Transnistriei la formarea politicii externe a Moldovei în chestiuni ce țin de interesele regiunii; continuarea activității forțelor pacificatoare și continuarea de către țările-garant a activității de mediatori; elaborarea mecanismului de garanții, etc. Semnarea memorandumului a fost amînată însă cu o jumătate de an pentru că președintele Elțin a fost spitalizat în urma unui infarct după alegerile prezidențiale din Rusia, iar Snegur a refuzat să-l semneze înainte de prezidențialele din Moldova, preconizate pentru 17 noiembrie 1996. Adversarul principal al lui Snegur, președintele Parlamentului Petru Lucinschi, a profitat de situație pentru a-l supune pe Snegur unor critici dure, promițînd că, dacă va fi ales, va semna Memorandumul, asigurîndu-și suportul politic al lui Vladimir Voronin, lider al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), aflat în ascensiune. Aceasta a facilitat victoria prezidențială a lui Petru Lucinschi, însă i-a restrîns atît de mult posibilitatea de manevrare, încît nu a reușit să evite semnarea documentului.

Astfel, a luat sfârșit perioada postmilitară, pe parcursul căreia Transnistria a reușit să păstreze prezența militară a Rusiei pe baza principiului „sincronizării“, să finalizeze edificarea structurilor puterii, să devină o parte a procesului de negocieri și să obțină ștampilele vamale moldovenești fără niciun fel de cedări.

2. PERIOADA PARITĂȚII ÎN PROCESUL DE NEGOCIERI

Această perioadă a fost marcată de relațiile personale dintre Lucinschi și Primakov. Ea începe, formal, de la instaurarea în funcție a președintelui Petru Lucinschi pe 15 ianuarie 1997. În cadrul campaniei electorale pentru alegerea președintelui, mass-media din Republica Moldova, care-l simpatiza pe Lucinschi, a transferat întreaga responsabilitate pentru conflictul transnistrean, în general, și pentru tragedia de la Bender, în particular, în exclusivitate asupra principalului rival al acestuia – președintele în exercițiu Mircea Snegur. Acest fapt a avut consecințe negative, exercitând o imensă presiune morală asupra lui Petru Lucinschi. Devenind șef de stat, acesta a început să caute pretexte pentru a revizui prevederile Memorandului. „Ajutorul“ a venit însă din partea formațiunii lui Vladimir Voronin, care i-a cerut lui Lucinschi, în termeni destul de duri, să-și onoreze promisiunile privind semnarea memorandumului. Astfel, pe 8 mai 1997, la Moscova, Petru Lucinschi și Igor Smirnov au semnat, în prezența președinților statelor garant și a reprezentanților OSCE, Memorandumul cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria. Potrivit documentului, Republica Moldova și Transnistria sînt **părți egale** în procesul de **edificare a statului comun**. Președinții statelor garant, Boris Elțin și Leonid Kucima, au semnat și o declarație comună cu această ocazie, în care salutau semnarea documentului, apreciindu-l drept un pas important pe calea reglementă-

rii diferendului transnistrean în mod echitabil și comprehensiv și afirmînd că prevederile Memorandumului nu pot contraveni normelor general acceptate ale dreptului internațional și că nu vor fi interpretate sau aplicate în contradicție cu tratatele internaționale existente.

Două săptămîni mai tîrziu, pe 24 mai 1997, liderii Republicii Moldova și ai Transnistriei au decis crearea unor comisii pentru coordonarea și asigurarea procesului de negocieri. În următoarele trei luni au avut loc șase întruniri ale experților moldoveni și transnistreni, însă deja în septembrie 1997 tratativele s-au blocat, deoarece proiectul Acordului cu privire la soluționarea definitivă a conflictului și delimitarea atribuțiilor între Republica Moldova și Transnistria, elaborat de OSCE, a fost respins de Transnistria pe motiv că nu ar fi ținut cont de propunerile sale. Peste o lună, Transnistria a respins proiectul Acordului cu privire la direcțiile de bază și măsurile concrete în domeniul delimitării și delegării atribuțiilor între organele puterii ale Republicii Moldova și ale Transnistriei, elaborat de mediatori și de OSCE. Peste încă o lună, Transnistria respingea propunerea Moldovei de a semna un acord cu privire la garanțiile reciproce. Astfel, Transnistria își consolida practic statutul de **parte egală în procesul de negocieri**. Între timp, Duma de Stat a Rusei organiza audieri pe tema „Rusia-Moldova-Transnistria“, în cadrul cărora comportamentul autorităților transnistrene a fost salutat și apreciat drept pozitiv.

Pe 15 ianuarie 1998, Moldova a propus spre examinare Acordul cu privire la unele principii și măsuri concrete de restabilire a spațiului economic, social și juridic unic în cadrul unui stat comun. Nici acesta însă nu a fost acceptat de Transnistria, care, în replică, a prezentat o „propunere la pachet“ privind „statalitatea RMN“, axată pe stabilirea unor relații statal-juridice cu Republica Moldova.

Abia la 17 februarie 1998 negocierile au fost, oarecum, deblocate. În cadrul unei întâlniri de lucru, în prezența delegațiilor Rusiei, Ucrainei și OSCE, Lucinschi și Smirnov au semnat Protocolul privind pregătirea proiectelor de documente legate de asigurarea vamală, comerțul extern, educația, combaterea infracțiunilor, mecanismul de participare a Ucrainei la operațiunea de pacificare și punerea în funcțiune a podului auto de la Dubăsari. Aceasta s-a produs imediat după crearea, în cadrul Dumei de Stat a Rusiei, pe 15 februarie 1998, a unei comisii pentru reglementarea situației politice și economice din Transnistria. De altfel, acordul pentru reînceperea activității comisiilor de lucru a fost semnat abia peste o jumătate de an, după întâlnirea din martie de la Odesa dintre Kucima, Lucinschi, Cernomîrdin și Smirnov. În cadrul acelei întrevederi, a fost semnat Acordul privind măsurile de încredere și dezvoltarea contactelor între Republica Moldova și Transnistria, care prevedea introducerea în Zona de Securitate a pacificatorilor ucraineni în calitate de observatori militari. Ulterior, pe 21 iulie 1998, Lucinschi și Smirnov au semnat Acordul privind garanțiile de securitate în scopul exploatării podurilor reconstruite pe râul Nistru și decizia de protocol privind exploatarea căii ferate de pe teritoriul Transnistriei. Nouă observatori militari ucraineni și-au început activitatea în Zona de Securitate pe 25 august 1998.

Putem considera că, din acel moment, relațiile se detensionează, elitele economice și administrative moldovenești și transnistrene începînd să manifeste interes pentru desfășurarea unor activități economice legale, care puteau fi realizate doar prin punerea la punct a documentelor și procedurilor vamale. Astfel, în prim-plan au revenit interesele politice și economice ale elitelor, dovedind caracterul nonetnic al conflictului transnistrean.

În anii ce au urmat, procesul de negocieri a evoluat destul de lent. Pe 19 februarie 1999, Duma de Stat a Rusiei a aprobat Hotărîrea privind procesul de realizare a Acordului cu privire

la reglementarea politică a relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria, iar în luna iulie 1999 a avut loc întrevederea dintre Lucinschi și Smirnov, în cadrul căreia a fost semnat un pachet de documente privind cooperarea social-economică. Peste câteva zile, Lucinschi și Smirnov s-au întâlnit din nou, de data aceasta împreună cu reprezentanții mediatorilor la procesul de negocieri, aprobând declarația comună privind edificarea relațiilor dintre părți pe baza principiului **hotare, spațiu economic și social, de apărare și de drept comune**. Comentând respectiva declarație, Lucinschi a atenționat că nu trebuie să ne agățăm prea mult de cuvintele *confederație, federație, stat unitar* etc., urmînd doar să stabilim niște relații de durată, căci mai tîrziu va fi găsită și o noțiune adecvată pentru acestea. Oricum, cel mai important eveniment al anului 1999 a fost asumarea de către Rusia, la Summitul OSCE de la Istanbul, a angajamentelor privind evacuarea trupelor rusești de pe teritoriul raioanelor de est ale Republicii Moldova pînă la sfîrșitul lui 2002.

Încă peste aproximativ un an, în luna martie 2000, sub egida Ministerului de Externe al Ucrainei, la Kiev s-a desfășurat o întrunire cu participarea reprezentanților Rusiei și OSCE, la care au fost discutate principiile edificării **statului comun**. Iar pe 9 august 2000, președintele Putin a emis decretul despre crearea Comisiei de Stat pentru asistență în vederea reglementării politice a problemei transnistrene, care a activat mai bine de un an. Evgheni Primakov a fost desemnat președinte al acestei comisii. În anul 2000, în Republica Moldova s-a declanșat însă o criză constituțională care s-a terminat cu organizarea alegerilor parlamentare anticipate. Victoria absolută i-a revenit Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM). Astfel, s-a încheiat cea de-a doua etapă a conflictului transnistrean, în urma căreia Transnistria a devenit **parte egală** cu Moldova la procesul de negocieri.

3. PERIOADA CONFRUNTĂRILOR (ÎNAINTE DE PLANUL KOZAK ȘI DUPĂ PLANUL KOZAK)

Perioada confruntărilor (înainte de Planul Kozak și după Planul Kozak) a luat start, contrar oricăror așteptări, la doar câteva luni după victoria PCRМ. După alegerea președintelui PCRМ în funcția de șef al statului, Vladimir Voronin a început edificarea „verticalei puterii de stat“. Stilul politic al noului președinte moldovean s-a manifestat din plin pe parcursul reglementării transnistrene. La început, evoluțiile au fost fulminante și, pe alocuri, încurajatoare. Pe 9 aprilie 2001, în cea de-a cincea zi de la alegere în funcția de președinte, Voronin s-a întâlnit cu Smirnov, discutând în cadrul întrevederii starea și evoluția procesului de negocieri, restabilirea activității grupurilor de experți, valabilitatea documentelor semnate anterior, aderarea la Uniunea Rusia-Belarus, conferirea statutului de limbă de stat limbii ruse, recunoașterea pe teritoriul Moldovei și Transnistriei a actelor emise de instituțiile de resort ale părților, activitatea liberă pe teritoriul Moldovei și Transnistriei a mass-mediei, difuzarea edițiilor periodice și a programelor TV, etc. Pe 5 mai 2001, a fost eliberat subit din detenție Ilie Ilașcu. Pe 13 mai 2001, la postul de trecere și control Bender, situat la hotarul administrativ dintre Moldova și Transnistria, dinspre Chișinău sosise cortegiul președintelui moldovean Vladimir Voronin, însoțit de un grup de aproximativ 40 de persoane, inclusiv Mitropolitul Moldovei Vladimir, paza Președintelui, colaboratori ai poliției moldovenești și numeroși reprezentanți ai mass-mediei¹. Grănicerii transnistreni nu au permis trecerea cortegiului, fapt ce a marcat o nouă etapă în relațiile dintre autoritățile de pe cele două maluri ale Nistrului. Trei zile mai târziu, pe 16 mai 2001, Voronin s-a întâlnit cu Smirnov și a semnat câteva documente importante:

¹ <http://www.olvia.idknet.com/ol30-05-01.htm>

- Protocolul cu privire la armonizarea legislației fiscale și vamale;
- Protocolul cu privire la atragerea și garantarea reciprocă a investițiilor străine;
- Protocolul cu privire la recunoașterea reciprocă pe teritoriul Republicii Moldova și Transnistriei a actelor emise de instituțiile de resort ale părților;
- Protocolul cu privire la stimularea activității libere a mass-mediei pe teritoriul Republicii Moldova și Transnistriei, difuzarea edițiilor periodice și a programelor TV.

În acest context, pe 4 iulie 2001, Duma de Stat a Rusiei a aprobat Hotărîrea cu privire la Apelul către președinții Federației Ruse, Republicii Belarus, Republicii Moldova și Republicii Moldovenești Nistrene pentru asigurarea condițiilor necesare în vederea avansării în chestiunea ce ține de aderarea Republicii Moldova și a Transnistriei la Statul Unional. Ea nu a avut însă efect. Evenimentele din 13 mai 2001, cînd președintele Voronin a eșuat în tentativa sa de a vizita Mănăstirea Noul-Neamț fără acordul lui Smirnov, i-au demonstrat șefului statului moldovean cine este, de fapt, stăpînul Transnistriei. De aceea, Voronin a decis să conteste atribuțiile lui Smirnov, instituind din 1 septembrie 2001 „blocada vamală” a Transnistriei și anulînd ștampilele vamale oferite Tiraspolului de către Moldova în martie 1996.

Relațiile s-au deteriorat atît de mult, încît pe 18 ianuarie 2002 autoritățile Transnistriei au adresat un apel oficial către „președinții și parlamentele statelor garant ale procesului de negocieri”, solicitînd delegarea unor reprezentanți ai acestora „pentru a analiza situația și a elabora abordări comune în scopul reglementării relațiilor dintre Transnistria și Republica Moldova”, întrucît „linia politică promovată de conducerea Republicii Moldova amenință bazele procesului de negocieri”. La acest apel a răspuns Duma de Stat a Rusiei care, pe 22 februarie 2002, a

adoptat, cu o majoritate absolută, Hotărîrea asupra situației din Transnistria și Apelul către Președintele Federației Ruse Vladimir Putin cu privire la reluarea procesului de negocieri între Moldova și Transnistria. La rîndul lor, autoritățile ucrainene au chemat la reluarea procesului de negocieri în format trilateral. În situația creată, OSCE a început să lucreze la un proiect de statut juridic pentru Transnistria, care a fost prezentat pe 3 iulie 2002 la Kiev. Planul OSCE reproducea, de fapt, articolele din Constituția Rusiei referitoare la atribuțiile subiecților federali, fiind, în linii mari, favorabil Republicii Moldova.

Autoritățile transnistrene s-au prefăcut a nu observa propunerile OSCE, iar în Republica Moldova forțele politice de opoziție l-au supus criticii numai pentru faptul că sugera federalizarea țării. În luna decembrie 2002, Vladimir Voronin propunea OSCE elaborarea unui plan de „federalizare asimetrică” a Moldovei pentru soluționarea conflictului transnistrean. La începutul lui 2003, au fost făcute publice principiile pe baza cărora experții OSCE, ai Moldovei și ai Transnistriei urmau să elaboreze modelul *federației asimetrice*. Totodată, prin intermediul companiei NTV, Voronin s-a adresat public președintelui Vladimir Putin, cerîndu-i să-l recheme pe Smirnov din Moldova în Rusia.

A. Inițiativa președintelui Vladimir Voronin privind federația asimetrică

Pe 14 februarie 2003, președintele Vladimir Voronin a făcut public un proiect de acord care prevedea etapele soluționării conflictului: semnarea unui acord politic de principiu dintre RM și Transnistria; elaborarea unei noi constituții pe baza principiilor federaliste propuse în proiectul OSCE; organizarea unui referendum pentru adoptarea noii constituții; organizarea alegerilor pe întreg teritoriul țării conform noii constituții; armo-

nizarea legislației subiecților federali cu prevederile noii constituții; etc.

În cadrul unei conferințe de presă din 12 februarie 2003, președintele Voronin a trasat termenele, estimînd că va fi nevoie de vreo șase luni pentru elaborarea noii constituții, vreo două-trei luni pentru expertiza internațională și dezbaterile publice și încă de vreo cîteva luni pentru organizarea referendumului pe ambele maluri ale Nistrului, în cadrul căruia va fi adoptată noua constituție. Astfel, proiectul de acord prevedea desfășurarea referendumului respectiv pînă la 1 februarie 2004, iar a alegerilor în noile organe ale preconizatei federații pînă la 25 februarie 2005. Inițiativa a fost precedată de deplasarea președintelui Voronin la Moscova, menită să-l convingă pe președintele rus, Vladimir Putin, să susțină proiectul și să facă presiuni asupra liderilor din Transnistria pentru a semna acordul de principiu.

Inițiativa președintelui Voronin punea un șir de probleme. Constituția Republicii Moldova nu prevede procedura de autoabrogare și adoptarea unei constituții absolut noi. Pe de altă parte, autoritățile moldovenești trebuiau să găsească o formă legală de recunoaștere a regimului din Transnistria, pe care acesta ar accepta-o în calitatea sa de eventual coautor al noii constituții a „statului comun moldovenesc“. Era o problemă extrem de complicată, dacă ne amintim că regimul din Transnistria se dorea recunoscut drept unul egal cu RM, pe baza Memorandumului din 1997. O altă problemă era cea a cetățeniei eventualilor „legislatori constituuanți“ din Transnistria. Se știa că majoritatea oficialilor transnistreni sînt cetățeni ai Rusiei, Ucrainei și Transnistriei, dar nu se știa dacă erau și cetățeni ai Republicii Moldova. Era nevoie de o lege specială în care să fie reglementată problema cetățeniei „legislatorilor constituuanți“ din regiunea secesionistă.

B. Replica autorităților transnistrene

Pe 8 august 2003, conducerea Transnistriei a lansat propriul proiect de constituție a „statului comun“. De fapt, ceea ce s-a propus nu avea nicio legătură cu instituirea unei federații. Tiraspolul propunea, de fapt, constituirea unei uniuni de state independente, adică o confederație, pe care o numea eufemistic „federație contractuală“. Deja în preambulul documentului era formulat dreptul subiecților la secesiune.

Conținutul documentului propriu-zis releva existența a cel puțin două surse principale din care s-au inspirat liderii transnistreni atunci când l-au compilat: Tratatul de constituire a statului unional Rusia-Belarus și Carta Constituțională a Uniunii statale Serbia și Muntenegru. Merită menționat faptul că, pentru instituirea uniunilor statale Serbia-Muntenegru și Rusia-Belarus, existau cel puțin câteva premise ce derivau direct din interesele subiecților respectivi. Astfel, scopul declarat al Serbiei și Muntenegrului era integrarea cu eforturi comune în UE, lucru stipulat în articolul 3 al Cartei Constituționale. Se știa că, pentru acceptarea în UE, acestora le-a fost impusă condiția de a păstra statul unional. O eventuală separație a subiecților în cazul Serbiei și Muntenegrului era prevăzută în unul dintre ultimele capitole, care precede capitolele referitoare la amendarea Cartei Constituționale și succesiunea drepturilor subiecților. Pe de altă parte, subiecții preconizatei Uniuni Rusia-Belarus urmează, în conformitate cu articolul 6 al Tratatului, să rămână membri cu drepturi depline ai ONU, uniunea interstatală fiind constituită din considerente economice. Mai mult, în cazul Uniunii Rusia-Belarus, procedura separării subiecților nici nu a fost stipulată. Este adevărat că *de facto* uniunea respectivă nici nu exista.

C. Planul Kozak

În același timp, Vladimir Voronin i-a solicitat președintelui Vladimir Putin să elaboreze un document cu privire la soluționarea definitivă a conflictului transnistrean, dar a făcut-o în mod secret, „pe la spatele Europei către care aspirăm“, așa cum avea să recunoască mai târziu el însuși. La indicația președintelui Putin, experții ruși, în frunte cu Dmitri Kozak, au început lucrul asupra unui document alternativ, Cu privire la principiile de bază ale organizării statale a statului unificat, prezentat părților pe 17 noiembrie 2003. Vladimir Voronin și Igor Smirnov au promis public că vor semna documentul supranumit „Memorandumul Kozak“². La ceremonia de semnare, preconizată să aibă loc la Chișinău pe 25 noiembrie 2003, urma să asiste președintele Rusiei Vladimir Putin. Dar cu câteva ore înainte de decolarea acestuia spre Chișinău, președintele Voronin l-a informat despre refuzul său de a semna documentul. Motivul refuzului au fost presiunile din partea opoziției, care organizase mitinguri cu participarea a mii de persoane ce protestau împotriva semnării documentului elaborat în secret, precum și din partea partenerilor internaționali și a organismelor internaționale (OSCE, UE). În raport cu aceștia, Vladimir Voronin a avut un comportament incorect, solicitându-i să participe la elaborarea proiectului de federație asimetrică și invitând, în același timp, autoritățile ruse să întocmească planul care i-a luat pe toți prin surprindere. Dacă președintele Voronin ar fi semnat Memorandumul Kozak, Republica Moldova ar fi pierdut definitiv susținerea și credibilitatea instituțiilor internaționale, a UE și SUA, și ar fi trebuit să soluționeze conflictul doar împreună cu Federația Rusă.

Totodată, au ieșit în evidență un șir de lucruri stranii. Textul Memorandumului Kozak nu prevedea dislocarea de noi con-

² <http://olvia.idknet.com/ol107-11-03.htm>

tingente ale pacificatorilor ruși, lucru confirmat și de unul dintre autorii documentului, Dmitri Kozak, care pe 17 noiembrie 2003 declara că „la momentul actual, Rusia nu pune în discuție chestiunea privind garanțiile militare ale reglementării pașnice în Transnistria”³. Cu toate acestea, patru zile mai târziu, pe 21 noiembrie 2003, ministrul rus al Apărării, Serghei Ivanov, citat de agenția de știri ITAR-TASS, declara contrariul: „Am ordonat Statului Major al Federației Ruse să elaboreze propuneri privind formarea forțelor pacificatoare de stabilizare ale Federației Ruse, care urmează a fi dislocate în Moldova cu acordul Chișinăului”. Ministrul Apărării al Rusiei menționase că „efectivul contingentului de pacificatori nu trebuie să depășească restricțiile adoptate în cadrul Tratatului privind Forțele Armate Convenționale în Europa, adică efectivul acestora nu va fi mai mare de două mii de persoane. Efectivul va fi dislocat pe teritoriul viitoarei Federații Moldovenești pentru o perioadă de tranziție, pînă la demilitarizarea definitivă a statului, dar nu mai târziu de anul 2020”. Serghei Ivanov a mai specificat: „Forțele pacificatoare vor fi dislocate în lipsa tehnicii militare grele și a armamentului. În prezent, militarii noștri au o singură misiune – asigură paza depozitelor. În viitor, misiunea lor se va schimba, ei urmînd să supravegheze procesul de demilitarizare. Ei vor avea în dotare doar armamente ușoare și elicoptere”⁴. Cea mai periculoasă era însă propunerea de transformare a Republicii Moldova într-o federație, în care Transnistria își menținea toate structurile statale, obținînd, totodată, și un incalificabil drept de veto pentru toate reformele în domeniul organizării de stat a Moldovei. În mod surprinzător, acest lucru a fost recunoscut chiar de Smirnov, care menționa că „nu intenționează să se reunească cu Moldova” și că, în urma semnării Memorandumului Kozak,

³ <http://www.newsru.com/russia/17nov2003/pridnestrovie.html>

⁴ <http://www.newsru.com/arch/world/21nov2003/alow.html>

avea de gînd doar „să edifice un stat comun – o confederație, unde Transnistria va avea dreptul de veto”⁵.

După confuzia cu Memorandumul Kozak, procesul de negocieri a fost suspendat pentru mai mult timp, însă consecința cea mai neplăcută a fost „răcirea” bruscă a relațiilor dintre Moldova și Rusia. Așa a început etapa „post-Kozak” a perioadei de confruntări, cînd identificarea soluțiilor pentru conflictul transnistrean a fost transferată în afara procesului de negocieri. Pe 1 iunie 2004, președintele Vladimir Voronin a reunit ambasadorii acreditați în Republica Moldova (RM) pentru a-i familiariza cu ideile sale privind semnarea Pactului de Stabilitate și Securitate pentru Republica Moldova (PSSRM). Potrivit concepției lui Voronin, realizarea acestei inițiative ar fi însemnat atingerea unui „compromis multilateral” între Rusia, SUA, România, Ucraina și Uniunea Europeană (UE) în privința „mai multor chestiuni de principiu ale statului moldovenesc”, care ar putea deveni „garanția unei stabilizări durabile a situației din regiune”. Dacă părțile nu ar fi reușit să ajungă la un acord comun în problemele evidențiate de șeful statului moldovenesc, aceasta ar fi „determinat niște consecințe evidente pentru stabilitatea și securitatea în această regiune”.

Pentru a-și realiza ideea, președintele Vladimir Voronin a venit cu propunerea de a organiza o conferință politică la nivelul șefilor diplomațiilor din respectivele state și organizații, în cadrul căreia ar putea fi semnat un document care să aibă statut juridic internațional. În opinia președintelui, semnarea PSSRM ar fi dus la constituirea „unui sistem eficient de garanții durabile pentru întregul stat moldovenesc, ar fi asigurat un teren pentru abordări unice față de problemele dezvoltării instituțiilor democratice, concilierea civică în țară și soluționarea grăbnică

⁵ <http://www.olvia.idknet.com/ol103-03-08.htm>

a problemei transnistrene“. Voronin a enumerat cinci chestiuni care necesitau consensul părților implicate, precum și garantarea de către acestea a suportului pentru:

- asigurarea integrității teritoriale a Republicii Moldova;
- crearea unor condiții pentru participarea garantată a întregii societăți în cadrul procesului democratic liber pe tot teritoriul Republicii Moldova;
- diversitatea culturală, etnică și lingvistică drept valoare fundamentală a statului polietic RM;
- formarea spațiului unic de securitate al Republicii Moldova pe baza dezvoltării și consolidării neutralității permanente, a garantării neutralității strategice a țării;
- soluționarea definitivă a problemei transnistrene pe baza principiilor federative ale organizării de stat.

Președintele Voronin a primit răspunsuri politicoase și asigurări privind utilitatea unei astfel de abordări a reglementării conflictului, însă din partea celor vizați nu au urmat niciun fel de acțiuni concrete. În același timp, ținând cont de apropierea alegerilor parlamentare din Republica Moldova, Rusia, avînd calitatea de garant principal al reglementării, a declanșat o serie de acțiuni împotriva Republicii Moldova și a conducerii acesteia, țintind influențarea rezultatelor scrutinului programat pentru martie 2005. Înainte de alegeri, timp de două săptămîni, Duma de Stat a Rusiei a aprobat trei rezoluții care sugerau guvernului rus aplicarea unor sancțiuni economice împotriva Republicii Moldova.

În aceeași perioadă, Republica Moldova a semnat cu Uniunea Europeană Planul de Acțiuni ce prevedea implicarea UE în soluționarea conflictului transnistrean. După alegerea lui Viktor Iușcenko în funcția de șef al statului, Ucraina a semnat cu UE Planul de Acțiuni care, la fel, prevedea eforturi comune pentru reglementarea diferendului transnistrean.

D. Propunerile societății civile

Riscurile legate de eventuala federalizare a Republicii Moldova, care ar fi avut drept consecință constituirea unei entități lipsite de viabilitate, a motivat organizațiile civice să vină cu oferte alternative. Așa a apărut Strategia 3D. Este vorba despre ideile formulate în studiile IPP și „ambalate“ de o manieră capabilă să concureze cu formula de „federalizare“. În elaborarea strategiei 3D s-a ținut cont de scopul final scontat. Astfel, statul reîntregit trebuia să devină unul viabil, democratic, prosper, cu o perspectivă sigură de integrare europeană și „imun“ față de orice recidive ale separatismului. Strategia 3D prevedea demontarea tuturor obstacolelor în calea reîntegrării Republicii Moldova, crearea mecanismelor eficiente și mobilizarea resurselor necesare. În același timp, ea preconiza blocarea oricăror posibilități de realizare în continuare a intereselor (geopolitice și ale rețelelor internaționale de crimă organizată) care asigură viabilitatea regimului separatist. Esența ei se reducea la atingerea a trei scopuri majore: *demilitarizarea* RMN (evacuarea trupelor Federației Ruse și demontarea armelor și munițiilor din RMN), *decriminalizarea* întregii regiuni prin stoparea fluxului de contrabandă și *democratizarea* Republicii Moldova în ansamblu.

Strategia 3D ținea cont și de momentul psihologic – populația din RMN se afla timp de cincisprezece ani într-un spațiu informațional distorsionat prin manipularea opiniei publice. În conștiința populației transnistrene a fost cultivat, de-a lungul anilor, chipul dușmanului de pe malul drept al Nistrului. Distrugerea acestor stereotipuri necesita un interval de timp, pe parcursul căruia populația din RMN trebuia să fie reorientată spre așteptări pozitive, legate de perspectiva reîntegrării statului, de democratizarea întregii societăți și de viitorul european al Republicii Moldova.

În vara anului 2004, un grup de experți independenți din Moldova a decis să elaboreze și să propună opiniei publice din

țară și de peste hotare Strategia 3D și un Plan de Acțiuni (Road Map) sub forma unui document aparte, în care să fie descrise clar acțiunile și angajamentele tuturor actorilor implicați în procesul de reîntregire a Moldovei. Scopul acestei inițiative a societății civile era dublu. Pe de o parte, să propună elitei politice moldovenești și societății în ansamblu un document care ar fi putut sta la temelia consensului național în ceea ce privește soluționarea conflictului transnistrean. Totodată, Strategia 3D și Planul de Acțiuni urmau să demonstreze Occidentului că Republica Moldova știe *ce vrea* și știe *cum* să soluționeze problema transnistreană și să reîntregească țara și este gata să-și asume responsabilitățile ce îi revin. Douăzeci și șase de ONG-uri din Moldova au semnat acel document, care a fost adus la cunoștința principalelor formațiuni politice din Moldova. Declarațiile președintelui Voronin pe marginea acestei probleme au fost, în linii mari, în consonanță cu principalele idei ale Strategiei 3D.

4. PERIOADA DE INTERNAȚIONALIZARE A PROCESULUI DE NEGOCIERI (IUȘCENKO-EUBAM)

Evoluția evenimentelor legate de reglementarea transnistreană demonstra clar că **specificul conflictului transnistrean** constă în faptul că impactul factorilor externi era mult mai mare decât impactul factorilor interni. În acest sens, era nevoie de echilibrarea influenței nelimitate a Federației Ruse, care este mediator, garant și parte extrem de interesată, în calitatea sa de cel mai important susținător al Transnistriei. Pe 8 iulie 2004, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) s-a pronunțat pe marginea cazului „Ilașcu și alții împotriva Republicii Moldova și a Federației Ruse”⁶. În conformitate cu această decizie, Republica Moldova și Federația Rusă se fac vinovate de încălcarea arti-

⁶ COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME, Communiqué du Greffier 349f(2004), 08.07.2004; [http://press.coe.int/cp/2004/349f\(2004\).htm](http://press.coe.int/cp/2004/349f(2004).htm).

coleur Convenției Europene a Drepturilor Omului referitoare la dreptul la libertate și la tratamentul inuman al celor patru persoane din „grupul Ilașcu“.

Argumentele CEDO s-au bazat pe faptul că Guvernul Republicii Moldova, „singurul legitim din punctul de vedere al dreptului internațional, deși nu exercită controlul asupra unei părți a teritoriului său, și anume asupra celui aflat sub controlul efectiv al Republicii Moldovenești Nistrene (RMN), a avut totuși, în virtutea articolului 1 al Convenției, obligația de a lua măsurile necesare care-i stăteau în putință, în conformitate cu dreptul internațional, pentru a asigura respectul drepturilor garantate de Convenție“.

Cît privește responsabilitatea Federației Ruse, Curtea a constatat că, „în perioada conflictului armat din Republica Moldova (1991-1992), militarii armatei a 14-a, care a aparținut URSS, iar apoi Rusiei, au luptat de partea forțelor separatiste transnistrene. În plus, în timpul confruntărilor dintre autoritățile moldovenești și separatiștii transnistreni, conducătorii ruși au susținut separatiștii prin declarațiile lor politice. Prin aceste acțiuni, autoritățile ruse au contribuit atît din punct de vedere militar, cît și politic la crearea regimului separatist din regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Chiar și după acordul de încetare a focului din 21 iulie 1992, Rusia a continuat să susțină regimul separatist din punct de vedere militar, politic și economic, permițîndu-i astfel să supraviețuiască, întărindu-se și căpătînd autonomie față de Republica Moldova. În opinia Curții, ansamblul de acte comise de militarii ruși față de reclamanți, inclusiv transferul lor în mîinile regimului separatist, în contextul colaborării dintre regimul ilegal și autoritățile ruse, sînt de natură să le facă responsabile pe acestea din urmă pentru consecințele actelor comise de regim“.

În contextul celor menționate mai sus și ca urmare a semnării Planului de Acțiuni EU-Republica Moldova, pe 23 mar-

tie 2005, Consiliul Uniunii Europene a desemnat un Reprezentant Special al UE în Republica Moldova. Misiunea acestuia urma să fie axată pe coordonarea aportului UE la soluționarea conflictului transnistrean. În cadrul vizitei sale la Chișinău din 11-12 aprilie 2005, Adriaan Jacobovits de Szeged a declarat că, deși Uniunea Europeană nu dispune de un plan concret de reglementare a diferendului, este dispusă totuși să vină cu unele propuneri care pot fi utile și a asigurat că UE va susține orice plan privind soluționarea diferendului transnistrean, care va conține delimitarea eficientă și funcțională a atribuțiilor între centru și periferii, indiferent de principiul ce va sta la baza reglementării – federație, autonomie etc.

Pe de altă parte, în lipsa unui plan de soluționare a conflictului transnistrean, la Summitul șefilor de stat GUAM, care a avut loc la Chișinău pe 22 aprilie 2005, președintele Ucrainei, Viktor Iușcenko, a lansat șapte principii sub genericul „Spre reglementare prin democratizare“, care urmau să formeze scheletul viitoarei reglementări transnistrene:

- asumarea de către autoritățile de la Tiraspol a angajamentelor de democratizare a societății, de dezvoltare a societății civile și a multipartidismului;
- organizarea în cel mai scurt timp a unor alegeri libere și corecte în Sovietul Suprem de la Tiraspol, ca organ reprezentativ al regiunii, „în condițiile de drept prevăzute de statutul Transnistriei“;
- asigurarea monitorizării acestor alegeri de către UE, OSCE, Consiliul Europei, Rusia și SUA, alături de Ucraina;
- implicarea mai activă a UE și SUA în procesul de reglementare;
- transformarea actualului format al operațiunii de pacificare într-un mecanism internațional de observatori militari și civili sub egida OSCE, care să presupună prezența unui număr mai mare de militari ucraineni și transnistreni;

- organizarea unei misiuni internaționale de inspectare a întreprinderilor din complexul militar-industrial din regiune;
- desfășurarea unei misiuni OSCE de scurtă durată de monitorizare a frontierei moldo-ucrainene pe segmentul transnistrean.

În eventualitatea acceptării de către părți a acestei inițiative, Ucraina urma să prezinte în scurt timp planul său integral de reglementare a conflictului transnistrean.

Atît în cadrul Summitului, cît și după acesta, doar România a luat o poziție oficială față de propunerile Ucrainei. Președintele român, Traian Băsescu, a criticat în termeni duri propunerile colegului său ucrainean, afirmînd că nu pot fi organizate alegeri cu observatori internaționali în Transnistria, deoarece aceasta ar însemna legitimarea regimului secesionist. Chișinăul oficial nu a făcut niciun comentariu pe marginea propunerilor Kievului, deși mai mulți observatori locali și străini au remarcat dezamăgirea pe care ar fi simțit-o partea moldovenească față de anumite propuneri care nu s-au referit nici la statutul regiunii transnistrene în componența statului unitar moldovenesc, nici la ineficiența și necesitatea modificării formatului pentalateral de negocieri, nici la retragerea trupelor și a munițiilor rusești din regiune, nici la necesitatea funcționării unor posturi vamale comune moldo-ucrainene pe segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene. Ministrul Reintegrării, Vasili Șova, a evitat să dea o apreciere tranșantă propunerilor Kievului, dar a spus că acestea sînt examinate cu multă atenție la Chișinău, menționînd că ele denotă dorința Ucrainei de a juca un rol mai important în procesul de reglementare transnistreană, ceea ce este un lucru pozitiv. În același timp, reacția opiniei publice locale a fost una dură, propunerile Ucrainei fiind calificate drept total inacceptabile, deoarece ar legitima statutul regiunii, ar conserva *status quo*-ul și ar ignora necesitatea imperioasă a demilitarizării și decriminalizării regiunii.

Pe de altă parte, agenția de știri oficială a Transnistriei Olvia-press a publicat, pe 24 aprilie 2005, un comentariu în care saluta majoritatea propunerilor lui Iușcenko, dar și dorința Ucrainei de a-și asuma un rol mai activ în procesul de reglementare. Partea transnistreană susținea, îndeosebi, propunerile Kievului de a organiza alegeri în Sovietul Suprem de la Tiraspol și monitorizarea internațională a acestora, ceea ce era interpretat drept o recunoaștere internațională a legitimității alegerilor și a organului respectiv. De asemenea, au fost salutate și propunerile Kievului cu privire la desfășurarea unei misiuni internaționale de monitorizare a segmentului transnistrean al frontierei și la inspecția întreprinderilor din complexul militar-industrial din regiune, măsuri pe care Tiraspolul le-ar fi revendicat de mai mult timp pentru a demonstra opiniei publice internaționale că nu este „o gaură neagră”, așa cum se afirma la Chișinău. Mai puțin acceptabilă pentru transnistreni a fost propunerea Ucrainei de a dezvolta societatea civilă în regiune, propunere calificată de aceștia drept „echivocă”, dat fiind rolul pe care societatea civilă – o rețea de organizații neguvernamentale finanțate din fonduri străine – l-ar fi jucat în organizarea „revoluțiilor colorate” din CSI.

A. Planul ucrainean

Pe 16-17 mai 2005, la Vinnița, a avut loc o nouă rundă de consultări între părțile aflate în conflict și mediatorii procesului de reglementare a problemei transnistrene. Tema principală a discuțiilor viza planul ucrainean de soluționare a diferendului. Reacția Misiunii OSCE în Moldova la propunerile Ucrainei a fost una pozitivă. Reprezentații Republicii Moldova, ai Transnistriei, ai OSCE și ai Ucrainei au decis să invite UE și SUA pentru a participa la procesul de negocieri cu statut de observatori.

În conformitate cu promisiunile făcute, pe 20 mai 2005 a fost făcut public Planul ucrainean pentru reglementarea problemei transnistrene. Partea moldovenească l-a acceptat cu anumite rezerve. Miza pe acest plan era motivată de faptul că Ucraina dispune de pîrghii reale pentru a influența situația din regiune prin politicile vamale și de posibilitatea de a efectua controlul asupra segmentului de frontieră cu Transnistria. În aceste condiții, se schimba radical rolul Rusiei. Dintr-un promotor al unei poziții active, Rusia se transforma într-un apărător al propriilor interese și al intereselor regiunii separatiste.

Pozițiile SUA și UE au fost luate în considerație doar în măsura în care ele puteau contribui la evitarea prejudiciilor pe care le-ar fi adus politica rusească în regiune. Respingerea Memorandumului Kozak, în noiembrie 2003, a demonstrat că interesele Republicii Moldova se reduc la asigurarea stabilității politice și neadmiterea intensificării prezenței militare ruse în regiune. În rest, pentru SUA și UE era mai puțin important dacă modelul de reglementare a diferendului avea să se întemeieze pe principii federative sau de alt gen.

În linii generale, Planul ucrainean amintea foarte mult de statutul Republicii Autonome Crimeea în componența Ucrainei. Astfel, potrivit acestuia, Republica Moldova era considerată stat suveran, independent, unitar sub aspect teritorial și unicul subiect de drept internațional, pe cînd Transnistria era văzută ca o regiune cu statut special în cadrul Republicii Moldova. În conformitate cu planul menționat, reintegrarea Republicii Moldova prevedea „crearea spațiului unic juridic, economic, social, vamal, umanitar, de securitate și a altor spații de activitate statală”. Drepturile Transnistriei, ca „unitate administrativ-teritorială cu statut de republică”, ce ar avea propriile simboluri (drapel, stemă, imn), onorate împreună cu simbolurile RM, trei limbi oficiale ș. a., au fost preluate, fără îndoială, după modelul crimeean.

În Planul ucrainean existau și unele clauze preluate din documentele anterioare, începînd de la Memorandumul Primakov din mai 1997 și pînă la inițiativa președintelui Vladimir Voronin, privitoare la Pactul de Stabilitate și Securitate pentru Republica Moldova. Desigur, în unele locuri accentele au fost deplasate esențial, însă în cele mai multe cazuri prevederile au fost „împrumutate“ practic *mot-à-mot*.

Din Memorandumul Primakov au fost preluate mai multe prevederi: dreptul Transnistriei de a participa la formarea politicii externe a Republicii Moldova în chestiuni care afectează interesele regiunii; dreptul de a stabili și de a menține relații externe în domeniul economic, precum și în alte domenii. Diferența dintre Memorandumul Primakov și Planul ucrainean consta în faptul că, potrivit primului document, aceste drepturi urmau să se realizeze în modul stabilit de părți, iar potrivit celui de-al doilea – „în modul stabilit de legislația Republicii Moldova“. La fel, din Memorandumul Primakov în planul ucrainean a trecut și formatul pentalateral de negocieri: Republica Moldova și Transnistria în calitate de părți ale procesului de negocieri, iar Federația Rusă, Ucraina și OSCE – în calitate de mediatori. Există însă și un element nou: semnarea eventualelor documente trebuia să aibă loc de față cu reprezentanții SUA și ai Uniunii Europene. Această formulă, nouă la prima vedere, a fost calificată de ministrul Reintegrării Vasili Șova drept „format flotant“. Documentul prevedea posibilitatea participării SUA și UE la anumite evenimente legate de realizarea Planului ucrainean:

- controlul asupra modalității de desfășurare a alegerilor pentru Sovietul Suprem al Transnistriei;
- suportul pentru elaborarea Legii Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al regiunii transnistrene a Republicii Moldova;
- participarea la activitatea Comitetului de Conciliere menit să contribuie la depășirea eventualelor divergențe în chestiuni

ce țin de implementarea și interpretarea de către părți a prevederilor Legii Republicii Moldova cu privire la statutul juridic special al regiunii transnistrene a Republicii Moldova.

Excepția o constituiau doar „măsurile juridice internaționale respective reieșind din normele și principiile dreptului internațional general acceptate“, aplicate în cazul neexecutării de către una dintre părți a prevederilor planului – aceasta era prerogativa Federației Ruse, a Ucrainei și a OSCE. Caracterul acestor măsuri nu era însă specificat.

Termenele, etapele și consecutivitatea evenimentelor reprezintă cea mai interesantă parte a Planului ucrainean. Astfel, conflictul urma să fie soluționat în trei etape, fiecare cu o durată de aproximativ șase luni:

- în prima etapă urmau să fie stabilite în mod legal „prevederile de bază ale statutului Transnistriei în cadrul Republicii Moldova“. În acest scop, Parlamentul Republicii Moldova trebuia să adopte pînă la 25 iulie 2005 Legea privind principiile de bază ale statutului regiunii transnistrene, care să cuprindă principiile enunțate mai sus. În condițiile prevăzute de legea menționată, în perioada octombrie-noiembrie 2005, urmau să se desfășoare alegerile în Sovietul Suprem al regiunii transnistrene. Alegerile respective trebuiau să aibă loc sub „controlul internațional al UE, al OSCE, al Consiliului Europei, al SUA, al Rusiei, al Ucrainei și al altor state democratice“. Prin aceste alegeri sub control internațional se urmărea legitimarea Sovietului Suprem al Transnistriei, care trebuia să-și dea acordul pentru a activa în cadrul Legii privind principiile de bază ale statutului regiunii transnistrene. Planul ucrainean nu prevedea mecanisme pentru a convinge administrația transnistreană să coopereze. De aceea, devenea evident că această primă etapă se putea realiza doar dacă autoritățile transnistrene și Rusia ar fi consimțit să semneze Planul ucrainean, plasînd astfel

întregul proces de reglementare a conflictului sub incidența Legii privind principiile de bază ale statutului regiunii transnistrene a Republicii Moldova;

- în cea de-a doua etapă se preconiza delimitarea competențelor dintre organele puterii centrale și organele puterii din Transnistria. Aceasta presupunea adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii privind statutul juridic special al regiunii transnistrene. În acest scop, noul Soviet Suprem al Transnistriei urma să adopte un act normativ special prin care trebuia să accepte „principiile de bază ale statutului“. Pregătirea propriu-zisă a textului legii respective ar fi fost rezultatul unor eforturi comune. Astfel, noul Soviet Suprem al Transnistriei trebuia să „delege persoane împuternicite de organul regional reprezentativ în componența Comisiei parlamentare a Republicii Moldova pentru pregătirea Legii privind statutul juridic special al regiunii transnistrene“, adică a documentului prin care urmau să fie delimitate competențele. Ulterior, după ce Parlamentul Republicii Moldova ar fi adoptat legea referitoare la delimitarea competențelor, Sovietul Suprem din Transnistria ar fi trebuit să adopte, la rîndul său, un act normativ pentru realizarea legii respective;
- în cea de-a treia etapă urma să aibă loc „reglementarea definitivă a problemei transnistrene“ prin „asigurarea legală a statutului Transnistriei în cadrul Republicii Moldova“. Aceasta presupunea că părțile, adică Republica Moldova și Transnistria, deopotrivă cu statele garant, adică Rusia și Ucraina, precum și OSCE, dar și cu sprijinul SUA și al UE, ar fi trebuit să elaboreze Tratatul dintre Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și OSCE privind garanțiile respectării de către Republica Moldova a Legii privind statutul juridic special al regiunii transnistrene. După ratificarea de către Parlamentul Republicii Moldova a tratatului respectiv,

urma să intre în vigoare Legea privind statutul juridic special al Transnistriei, iar Sovietul Suprem trebuia să adopte Constituția Transnistriei.

Tratatul dintre Republica Moldova, Federația Rusă, Ucraina și OSCE referitor la garanțiile respectării de către Republica Moldova a Legii privind statutul juridic special al regiunii transnistrene nu este decît o variantă modificată a Pactului de Stabilitate și Securitate pentru RM (PSSRM), lansat de Președintele Voronin în 2004. De exemplu, propunerea din Planul ucrainean referitoare la crearea unei Comisii de Conciliere formate din cîte doi reprezentanți ai RM și ai Transnistriei, cîte un reprezentant din partea Rusiei, Ucrainei și OSCE, cu posibilitatea participării reprezentanților SUA și UE, este parte a PSSRM. Scopul Comisiei de Conciliere era soluționarea eventualelor conflicte dintre cele două părți ca urmare a interpretării diferite a prevederilor Legii privind statutul juridic special al Transnistriei. Una dintre diferențele esențiale dintre PSSRM și propunerile Planului ucrainean consta în faptul că România era exclusă, Transnistria – inclusă, iar SUA și UE – invitate să participe la elaborarea Tratatului și la activitatea Comisiei de Conciliere.

Inițial, autoritățile transnistrene au avut o reacție pozitivă la propunerile formulate de președintele Iușcenko, însă Tiraspolul a respins, ulterior, ideea privind extinderea formatului de negocieri prin implicarea SUA și UE, declinînd, totodată, și planul de democratizare care urma să constituie debutul campaniei de alegeri în Sovietul Suprem al regiunii. După cum era de așteptat, Rusia și-a exprimat solidaritatea cu Transnistria.

B. Acțiunile Chișinăului de după lansarea planului ucrainean

Pe 10 iunie 2005, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat o Declarație cu privire la planul de reglementare transnistreană, propus de Ucraina, și două apeluri către comunitatea interna-

țională referitoare la criteriile de democratizare, principiile și condițiile de demilitarizare a regiunii transnistrene a Republicii Moldova.

Cele trei documente au fost adoptate unanim în cadrul unei ședințe speciale a Parlamentului dedicate planului ucrainean și reflectau poziția fracțiunilor parlamentare față de acesta. Deși toate fracțiunile parlamentare au aprobat, în linii mari, planul Ucrainei, în principal datorită propunerii de a rezolva criza transnistreană prin democratizarea regiunii, au fost exprimate și unele rezerve. Astfel, documentele adoptate nu s-au mărginit să reflecte poziția legislativului față de planul Iușcenko, ci au propus o serie de măsuri de completare și de îmbunătățire a acestuia, cum ar fi, de exemplu, apelul către autoritățile ucrainene de a securiza segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene.

Un interes aparte a trezit reacția Rusiei. Într-o declarație a reprezentantului oficial al Ministerului de Externe de la Moscova, Alexandr Iakovlenko, publicată pe 11 iunie 2005, se menționa că documentele adoptate la Chișinău reprezintă o încercare de a „impune în mod forțat locuitorii Transnistriei să adere la cadrul constituțional al Moldovei, ceea ce provoacă o profundă decepție“. Experiența a demonstrat, spunea demnitarul rus, că problemele reale nu pot fi rezolvate cu ajutorul unor „declarații cu încărcătură emoțională“, iar „tendința parlamentarilor moldoveni spre măsuri de constrângere, fără a lua în calcul părerea transnistrenilor și în afara dialogului civilizată, trezește o îngrijorare serioasă“.

În cele din urmă, pe 15 iunie 2005, agenția transnistreană de știri Olvia-press a publicat poziția oficială a autorităților transnistrene față de planul ucrainean și perspectivele reglementării transnistrene. Autoritățile transnistrene au considerat inițiativa președintelui Iușcenko drept o încercare a Ucrainei de a contribui la reglementarea viabilă, justă și echilibrată din

punct de vedere politic a conflictului. În același timp, Tiraspolul își exprima speranța ca, în urma realizării planului, să se ajungă la un pachet de documente ce ar legifera definitiv „relațiile moldo-transnistrene“, plecînd de la angajamentele și deciziile adoptate anterior, și ar reitera dreptul Transnistriei de a stabili în mod independent contacte externe în domeniile economic, cultural, social, etc., precum și de a participa la politica externă a Republicii Moldova. Autoritățile transnistrene au salutat propunerea de monitorizare internațională a alegerilor în Sovietul Suprem de la Tiraspol, care ar fi asigurat o mai mare transparență procesului electoral și ar fi avut un efect benefic asupra „legalizării internaționale a statutului Transnistriei și a organelor de stat ale acesteia“. Autoritățile transnistrene au subliniat că reglementarea este posibilă doar pe baza principiilor egalității tuturor participanților în procesul de reglementare, iar politica „dictatului și a ultimatumurilor“ este inacceptabilă. În același timp, documentul Departamentului de Externe de la Tiraspol notează că, în cazul în care vreuna dintre părți recurge la metode de presiune, Transnistria își rezervă dreptul de a organiza „un referendum popular cu privire la perspectivele relațiilor cu Moldova“.

Pe 22 iulie 2005 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat, în a doua lectură, Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al regiunii transnistrene. Proiectul de lege a fost prezentat de președintele Republicii Moldova Vladimir Voronin și conținea prevederi asupra cărora au convenit membrii unei comisii parlamentare ad-hoc cu participarea reprezentanților tuturor fracțiunilor din legislativ.

Potrivit legii adoptate și care este în vigoare în prezent, regiunea transnistreană este o unitate teritorial-administrativă în componența Republicii Moldova, exercitîndu-și împuternicirile în conformitate cu prevederile constituționale ale acesteia. În componența autonomiei transnistrene vor intra doar localită-

țile care vor accepta acest lucru prin referendum. Autonomia transnistreană urmează să fie reprezentată de un parlament local, care se va numi Consiliu Suprem. Primele alegeri în acest organ vor fi organizate de OSCE, dar care vor avea loc doar după evacuarea trupelor ruse, după demilitarizarea și democratizarea regiunii.

Documentul preconiza și adoptarea unei legi speciale cu privire la statutul juridic special al Transnistriei, care trebuia să delimiteze atribuțiile între autoritățile publice centrale și autoritățile transnistrene și să prevadă crearea unui sistem de garanții interne pe baza procesului de negocieri. Președintele Voronin a calificat ziua adoptării legii drept una „istorică” și a declarat că „Republica Moldova nu mai are de gând să privească cum Transnistria devine o monedă de schimb în politica geostrategică a cuiva, ci se va implica activ în soluționarea acestei probleme”. În același timp, Voronin a declarat că Chișinăul nu va negocia cu Tiraspolul statutul regiunii, ci doar chestiuni ce țin de demilitarizarea și democratizarea regiunii, condițiile cheie pentru reglementarea definitivă a diferendului.

Șeful Misiunii OSCE în Moldova din acea perioadă, William Hill, a salutat adoptarea legii, menționând că lucrul cel mai important este că aceasta garantează acordarea unui statut special Transnistriei în componența Republicii Moldova. Delegarea împuternicirilor și garanțiile părților vor putea fi discutate după ce în regiune vor avea loc alegeri democratice, menționa Hill, pentru organizarea cărora OSCE ar fi putut acorda asistență. ceilalți participanți la procesul de negocieri au avut unele obiecții, Ucraina și Rusia lăsând să se înțeleagă că legea a fost adoptată în mod unilateral de Parlamentul moldovean, fără consultarea părții transnistrene.

Ambasadorul cu misiuni speciale din cadrul Ministerului ucrainean de Externe, Dmitri Tkaci, a declarat că Republica Moldova este un stat suveran și parlamentul său este în drept

să adopte legile pe care le consideră necesare. Pe de altă parte, acesta a spus că articolele referitoare la prima etapă de soluționare a conflictului din legea adoptată la Chișinău depășeau prevederile analoage ale Planului ucrainean. Articolele respective presupuneau participarea părții transnistrene la elaborarea statutului juridic al regiunii în cazul în care alegerile aveau să fie recunoscute drept democratice. În plus, sublinia Tkaci, legea omitea o serie de elemente importante convenite deja între părți și care țineau de garanțiile Transnistriei în cazul modificării statutului juridic al Moldovei. Cu toate acestea, ambasadorul Tkaci menționa că legea adoptată poate servi drept document de bază pentru negocierile ulterioare. Tkaci anunțase că la Odesa urma să aibă loc o nouă rundă de consultări cu mediatorii, la care trebuiau discutate articolele legii, problema organizării unei misiuni UE de monitorizare a frontierei și crearea unei misiuni internaționale de inspectare a complexului militar-industrial transnistrean. În acea perioadă, în timpul vizitei lui Javier Solana la Kiev, Înalțul Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate a UE i-a înmănat președintelui Iușcenko o scrisoare din partea președintelui Comisiei Europene. În acea scrisoare se spunea că UE acceptă să acorde asistență pentru supravegherea și controlul hotarului moldo-ucrainean ca urmare a solicitărilor președinților Viktor Iușcenko și Vladimir Voronin.

Pe de altă parte, ambasadorul Valeri Nesterușkin, reprezentantul Rusiei la negocieri, a lăsat să se înțeleagă că legi atât de importante nu pot fi adoptate în mod unilateral. Anterior, Ministerul de Externe de la Moscova a dat publicității un comunicat de presă prin care respingea proiectul de lege ce se afla în curs de elaborare în Moldova fără consultarea părții transnistrene. De asemenea, liderul transnistrean Igor Smirnov a declarat că, prin adoptarea legii din 22 iulie 2005, Moldova a „îngropat” irevocabil planul ucrainean. El a mai menționat că nu va discuta cu autoritățile moldovene decât în limitele mandatu-

lui acordat de Sovietul Suprem al Transnistriei, care îl împuter-nicea să discute doar despre crearea unei confederații cu Republica Moldova. Cu o săptămână înaintea adoptării legii menționate, pe 14 iulie, Igor Smirnov a întreprins o vizită la Kiev la invitația președintelui ucrainean Viktor Iușcenko. La finalul vizitei, Smirnov își reafirmase sprijinul pentru inițiativa ucraineană și căzuse de acord cu o serie de măsuri de „normalizare a relațiilor moldo-transnistrene“. Printre acestea se numărau: reluarea procesului de negocieri în format pentalateral, cu atragerea reprezentanților UE și SUA în calitate de observatori; consolidarea misiunii ucrainene de pacificare; desfășurarea unei misiuni internaționale de monitorizare a segmentului transnistrean al frontierei moldo-ucrainene sub egida UE; etc. Cîteva zile mai tîrziu, președintele Voronin declarase că vizita fusese coordonată, de fapt, de autoritățile moldovene și de cele ucrainene și a avut ca scop să convingă Tiraspolul să accepte Planul ucrainean.

Pe 30 iulie 2005, Guvernul Republicii Moldova a adoptat două hotărîri în regim de urgență: 1) Cu privire la confirmarea garanțiilor principale pentru populația Transnistriei; și 2) Cu privire la regularizarea fluxurilor de mărfuri ce constituie obiectul activității de comerț exterior al Transnistriei. Hotărîrile s-au luat la inițiativa președintelui Voronin în vederea executării Legii cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al Transnistriei adoptate de Parlament pe 22 iulie 2005.

Garanțiile aprobate de cabinetul de Miniștri se refereau la drepturile de proprietate ale persoanelor fizice și juridice din Transnistria la data intrării în vigoare a legii în cauză și la păstrarea nivelului de protecție socială actual și accesul la alte servicii sociale pentru toate categoriile de populație din Transnistria. În plus, era garantată menținerea locurilor de muncă pentru colaboratorii departamentelor de forță ale Transnistriei, angajații procuraturii, judecătorilor, barourilor de avocați, cu păs-

trarea vechimii de muncă, precum și accesul acestora la funcții similare în organele din dreapta Nistrului.

Potrivit celei de-a doua hotărâri, agenților economici din Transnistria li se oferea posibilitatea să obțină documentele necesare pentru efectuarea operațiunilor de export-import pe o perioadă de șase luni. Aceștia puteau obține coduri IDNO și erau înscriși provizoriu în Registrul de Stat al Întreprinderilor și Organizațiilor. Procedurile vamale și controlul vamal al mărfurilor de export-import, introduse și scoase din Transnistria, erau efectuate de Serviciul Vamal al Republicii Moldova.

Hotărârea aprobată de Guvern conținea precizări și în ceea ce ține de restituirea sumelor aferente drepturilor de import, obținerea formularelor pentru certificatele de origine a mărfurilor și alte aspecte ale activităților de comerț exterior. Potrivit textului hotărârii, reluarea evidenței agenților economici în vederea obținerii documentelor pentru efectuarea operațiunilor de export-import se face în scopul reintegrării țării, al depășirii consecințelor conflictului, precum și în legătură cu apropiata instituire a controlului internațional și a monitorizării segmentului transnistrean de frontieră între Republica Moldova și Ucraina.

Anterior, Guvernul Ucrainei publicase o serie de decizii, care nu au intrat în vigoare, cu privire la reglementarea activității de export-import la frontiera moldo-ucraineană, potrivit cărora transportarea mărfurilor din Moldova se putea face doar cu actele vamale pe care figura ștampila Republicii Moldova, pe când mărfurile care ajungeau în regiunea transnistreană de pe teritoriul Ucrainei puteau trece doar prin punctele de control administrate de autoritățile vamale moldovenești.

Cele două hotărâri guvernamentale au fost făcute publice de Vladimir Voronin pe 29 iulie 2005, în cadrul ședinței de închidere a sesiunii de primăvară-vară a Parlamentului. Președintele a menționat: „Chestiunea garanțiilor pentru populația Transnistriei și legalizarea economiei Transnistriei în spațiul juridic

al Moldovei constituie cele mai importante obiective ale perioadei imediat următoare. (...) Trebuie să le spunem limpede și fără echivoc locuitorilor din Transnistria că reunificarea țării este un avantaj pentru fiecare locuitor, că nu trebuie și nu vor exista pierderi materiale și sociale în urma reintegrării“. Președintele ceruse legislativului să adopte, pînă la 10 octombrie 2005, întreaga bază legislativă care să asigure respectarea garanțiilor.

C. Acțiunile întreprinse de UE în cadrul Planului de Acțiuni și efectele lor

În cadrul consultărilor între reprezentanții părților în conflict și mediatorii din partea OSCE, a Federației Ruse și a Ucrainei, desfășurate pe 27-28 septembrie 2005, la Odesa, Uniunea Europeană și SUA au fost invitate să participe la procesul de negocieri în calitate de observatori. Statutul de observator al UE și SUA a fost stabilit pe baza unui protocol al OSCE cu privire la drepturile și obligațiile observatorilor în procesul de negocieri. Potrivit acestuia, observatorii au dreptul să participe la ședințele oficiale, au dreptul să ia cuvîntul în timpul acestora, pot să intervină cu întrebări. Observatorii nu pot semna însă documentele adoptate în cadrul procesului de negocieri și nu participă la luarea deciziilor. Astfel, noul format al negocierilor era unul asimetric, fiind denumit „5+2“.

Tot atunci părțile au căzut de acord să reia procesul de negocieri în formatul nou „5+2“ pe 27-28 octombrie 2005, la Chișinău și Odesa. La Odesa, părțile au discutat și problema monitorizării frontierei moldo-ucrainene, cea a monitoringului internațional al complexului militar-industrial al Transnistriei, precum și perspectivele organizării unor alegeri democratice în Transnistria. Tot în cadrul consultărilor de la Odesa, reprezentantul Rusiei le-a înmînat participanților un document cu propunerile Rusiei în problema transnistreană. Acesta din urmă era

privit ca un nou plan de reglementare rus care, potrivit șefului Departamentului de Externe de la Tiraspol, Valeri Lițkai, urma să constituie subiectul principal al rundei de negocieri din 27-28 octombrie 2005. Lițkai a calificat noul plan drept un „document serios, care a apărut în urma a patru luni de consultări cu toate părțile“. Potrivit aceleiași surse, documentul conținea circa 75% din Planul Kozak și circa 15-20% din Planul Iușcenko, preluând aproape în întregime elementele de bază ale Planului Kozak. Lițkai a menționat că, în ceea ce privește conținutul, documentul rus nu corespunde în mod categoric documentelor adoptate recent de Parlamentul Moldovei în problema transnistreană.

Deși în ajunul consultărilor de la Odesa președintele Voronin declara ultimativ că Republica Moldova va accepta reluarea negocierilor în problema transnistreană doar în cazul în care UE și SUA se vor alătura formatului de negocieri ca participanți cu drepturi depline, partea moldovenească s-a arătat mulțumită de acest rezultat. În cadrul unei întrevederi cu Comisarul pentru Relații Externe și Politica Europeană de Vecinătate al Uniunii Europene, Benita Ferrero-Waldner, aflată în vizită la Chișinău cu prilejul deschiderii Delegației Comisiei Europene în Moldova, președintele Voronin declarase că participarea UE și SUA în calitate de observatori la negocierile în problema transnistreană este un succes la care Moldova a râvnit în ultimii ani. Voronin își exprima speranța că, prin măsurile conjugate ale autorităților moldovenești și ale comunității internaționale, momentul reîntregirii teritoriale a Moldovei e din ce în ce mai aproape și a dat asigurări că autoritățile moldovenești vor depune toate eforturile pentru a conlucra constructiv și eficient cu toți participanții la tratative.

Șeful Departamentului de Externe de la Tiraspol, Valeri Lițkai, explica, la rîndul său, acceptul Transnistriei de a invita UE și SUA să adere la procesul de negocieri prin „schimbarea situ-

ăției geopolitice în jurul Transnistriei“, mai exact prin schimbarea de atitudine față de această problemă la Kiev și, în special, la Moscova. Potrivit lui Lițkai, prin decizia de a include UE și SUA în procesul de negocieri, Moscova a încercat să evite situația în care acestea au împiedicat realizarea Planului Kozak în noiembrie 2003. Includerea UE și SUA în procesul de negocieri era prevăzută expres în noul plan rus, declara Lițkai, aceasta pentru că, participând la negocieri în calitate de observatori, ele trebuiau să fie la curent cu ce se întâmplă, ca să priveze partea moldovenească de posibilitatea de a juca cartea contradicțiilor dintre Rusia și Occident în favoarea sa. În plus, Lițkai mai nota că participarea UE și SUA la negocieri va permite informarea din prima sursă a acestora despre conținutul convorbirilor și nu din unghiul părții moldovenești.

În altă ordine de idei, pe 7 octombrie 2005, la Palanca, Comisarul European pentru Relații Externe și Politica Europeană de Vecinătate, Benita Ferrero-Waldner, ministrul de Externe al Republicii Moldova, Andrei Stratan, și ministrul de Externe al Ucrainei, Boris Tarasiuk, au semnat Memorandumul de înțelegere între UE, Republica Moldova și Ucraina privitor la misiunea UE de asistență la frontieră. „Scopul misiunii este de a dezvolta capacitatea de administrare a frontierei, inclusiv a posturilor vamale, de-a lungul hotarului moldo-ucrainean. Aceasta va ajuta la prevenirea traficului de ființe umane și de mărfuri, proliferării armelor și fraudelor vamale“, a declarat în cadrul evenimentului Comisarul Benita Ferrero-Waldner. Potrivit ei, misiunea urma să-și înceapă activitatea pe 1 decembrie 2005, fiind constituită din 50 de experți din statele membre ale UE. Aceștia urmau să activeze în cadrul unor grupuri mobile care aveau dreptul să facă vizite fără preaviz la orice post de poliție, vamal sau fiscal, formulând recomandări cu privire la eficientizarea activității acestora, oferind consultanță și instruire pentru funcționarii moldoveni și cei ucraineni. „Vrem să vă ajutăm

să administrați frontiera Dvs. într-un mod mai modern și mai eficient. Aceasta va contribui în mod substanțial la identificarea unei soluții pentru conflictul transnistrean. Soluționarea acestui conflict va constitui o victorie importantă în numele păcii, securității și stabilității în vecinătatea noastră comună. Trebuie să lucrăm cu toți din greu pentru a realiza acest lucru“, declarase Comisarul European în cadrul ceremoniei de semnare a Memorandumului trilateral.

Pe 30 noiembrie 2005, la Odesa, Înalțul Reprezentant al UE pentru Politica Externă și de Securitate Comună, Javier Solana, și Comisarul UE pentru Relații Externe și Politica de Vecinătate Europeană, Benita Ferrero-Waldner, au lansat Misiunea UE de asistență la hotarul moldo-ucrainean în cadrul unei ceremonii și al unei conferințe de presă la care au participat și miniștrii de Externe ai Republicii Moldova și Ucrainei. Misiunea urma să aibă un mandat de doi ani, ce putea fi prelungit, iar costul era estimat la circa șase milioane de euro. Cartierul general a fost stabilit la Odesa și avea cinci birouri regionale. Misiunea trebuia să lucreze în strînsă colaborare cu biroul Reprezentantului Special al UE pentru Moldova, Adriaan Jacobovits de Szeged, care era suplimentat, la rîndul său, cu consultanți în probleme de frontieră la Kiev, Chișinău și Odesa. În ajunul evenimentului, Javier Solana a declarat că lansarea misiunii are loc în urma solicitării președinților moldovean și ucrainean, care „au demonstrat atașamentul puternic față de valorile europene“ și că aceasta va juca un rol important în crearea premiselor pentru soluționarea pașnică a conflictului transnistrean. Și Comisarul European, Benita Ferrero-Waldner, a declarat, în cadrul conferinței de presă, că misiunea de monitorizare reprezintă „un indiciu clar al dorinței UE de a avea relații mai strînse cu statele vecine“ și că va duce la „mai multă stabilitate și la mai multe posibilități pentru reglementarea conflictului transnistrean în viitor“. Boris Tarasiuk, ministrul de Externe al Ucrainei, a afirmat,

la rîndul său, că misiunea UE va spori încrederea nu doar între Ucraina și Moldova, ci și la nivelul întregii comunități europene. Oficialul ucrainean a mai ținut să menționeze că inițiativa se înscrie în propunerile președintelui ucrainean Viktor Iușcenko de a reglementa conflictul transnistrean prin democratizarea regiunii.

Autoritățile transnistrene nu au fost prezente la ceremonie, deoarece, potrivit ministrului de Externe al Ucrainei, Transnistria nu este parte a acordului trilateral dintre UE, pe de o parte, și Republica Moldova și Ucraina, pe de altă parte. Deși misiunea era, în mare parte, orientată spre controlul transporturilor ilegale din Transnistria, autoritățile secesioniste au susținut lansarea acesteia, declarînd că ea le va ajuta să demonstreze că acuzațiile de contrabandă la adresa lor sînt nefondate și, prin urmare, vor fi eliminate motivele pentru sancțiuni economice împotriva Tiraspolului. Cu toate acestea, autoritățile transnistrene au arătat mai multe semne de nervozitate în legătură cu începerea misiunii UE, care putea afecta în mod serios activitatea economică a autoproclamatei republici. Publicația moscovită *Kommer sant* afirma că, în ajunul întîlnirii de la Odesa, liderul separatist Igor Smirnov plecase la Kiev unde, sub pretextul unei vizite mondene, încercase să obțină din partea autorităților ucrainene garanții cu privire la păstrarea *status quo*-ului după începerea monitorizării internaționale. „În paralel, se spunea în aceeași publicație, Tiraspolul încearcă să-și înăsprească poziția față de Republica Moldova prin anularea unei serii de acte cu privire la relațiile juridice dintre Transnistria și Republica Moldova“.

Merită să menționăm că prezența în Ucraina a Comisarului European, Benita Ferrero-Waldner, și a Înaltului Reprezentant al UE pentru Politica Externă și de Securitate Comună, Javier Solana, a fost legată și de un alt eveniment de amploare: Summitul UE-Ucraina, primul după „revoluția oranj“ din 2004. Rezultatele reuniunii – în special decizia politică a UE de a acorda statut de

economie de piață Ucrainei, care să-i deschidă acesteia calea spre accesarea la Organizația Mondială a Comerțului – l-au făcut pe Tony Blair, premierul Marii Britanii, prezent și el la eveniment, să afirme că reuniunea a fost cea mai productivă dintre toate și că relațiile dintre UE și Ucraina au atins un alt nivel. Summitul UE-Ucraina a confirmat și a încurajat aspirațiile europene ale Ucrainei, ceea ce a întărit certitudinea că această țară va fi un partener de încredere al UE în eforturile de soluționare a conflictului transnistrean, inclusiv în desfășurarea cu succes a misiunii UE de monitorizare a frontierei. Ucrainei i se atribuia deja meritul mai multor evoluții pozitive în eforturile de reglementare, precum propunerea de soluționare a conflictului transnistrean prin democratizarea regiunii. Rolul de lider regional al Ucrainei devenea și mai proeminent după ce liderii mai multor state est-europene din regiunea mărilor Caspică, Baltică și Neagră, inclusiv președintele Moldovei Vladimir Voronin, au dat curs inițiativei președinților ucrainean și georgian din august 2005 de a crea o Comunitate a Opțiunii Democratice îndreptată spre promovarea democrației și a valorilor europene în statele regiunii. Evenimentul avea loc la Kiev imediat după încheierea Summitului UE-Ucraina.

Între 15 și 16 decembrie 2005, la Chișinău și Tiraspol a avut loc o nouă rundă de negocieri în problema transnistreană în formatul „5+2“, la care au participat reprezentanții părților moldovenească și transnistreană, mediatorii din partea OSCE, Rusiei și Ucrainei, și observatori din partea SUA și UE. Participanții la runda de negocieri au adoptat un protocol final, potrivit căruia, pînă la următoarea rundă de negocieri, OSCE urma să pregătească un proiect de mandat al misiunii internaționale de evaluare a situației din Transnistria în vederea desfășurării alegerilor democratice în regiune; partea transnistreană urma, la rîndul său, să furnizeze informații complete cu privire la trupele și armamentul pe care le deținea, în conformitate cu pachetul de pro-

iecte de documente referitoare la măsurile de încredere și securitate, prezentat părților de OSCE în iulie 2005. Participanții s-au adresat președintelui OSCE cu rugămintea de a trimite în Transnistria o misiune de monitorizare a complexului militar-industrial din regiune și au discutat situația din zona de securitate, pe marginea căreia OSCE a făcut o serie de recomandări părților. Următoarea rundă de negocieri trebuia să aibă loc pe 26-27 ianuarie 2006, la Tiraspol și Chișinău.

Runda de negocieri a început în aceeași zi în care președinții Rusiei și Ucrainei au făcut o declarație comună în legătură cu procesul de reglementare transnistreană. Potrivit declarației, Federația Rusă saluta inițiativele ucrainene cu privire la problema transnistreană, iar Ucraina califica drept „substanțiale” ultimele propuneri ale Rusiei pe marginea acestora, fără a da mai multe amănunte referitoare la propunerile invocate. Rusia și Ucraina reafirmau sprijinul pentru acordurile atinse în această problemă și își exprimau încrederea că durabilitatea unei soluții a conflictului putea fi asigurată doar printr-un sistem complex de garanții. Cei doi președinți remarcau rolul stabilizator al operațiunii de menținere a păcii din regiune, referindu-se și la oportunitatea transformării acesteia într-o operațiune de garantare a păcii sub egida OSCE în urma reglementării conflictului transnistrean.

Declarația celor doi președinți nu a fost comentată oficial de partea moldovenească, dar a fost calificată de ministrul Șova drept imixtiune în afacerile interne ale Republicii Moldova. Nemulțumirea părții moldovenești s-a datorat intenției Federației Ruse de a acorda celor 1500 de militari ruși dislocați în Transnistria statutul de pacificatori și de a convinge OSCE să accepte rămânerea acestora în regiune sub egida forului euroatlantic. În urma acestei manevre, Rusia putea declara că și-a îndeplinit angajamentele de la Istanbul, dar, de fapt, își păstra prezența militară în Moldova.

Pe 30 decembrie 2005, premierul moldovean, Vasile Tarlev, și cel ucrainean, Iuri Ehanurov, au semnat Declarația comună cu privire la reglementarea tranzitului de mărfuri la frontiera moldo-ucraineană. Declarația prevedea că din 25 ianuarie 2006 urmau să intre în vigoare procedurile vamale unificate moldo-ucrainene, potrivit cărora puteau trece doar mărfurile însoțite de documente cu ștampilele vamale ale Republicii Moldova. Ținând cont și de monitorizarea de către UE a frontierei moldo-ucrainene, lansată pe 1 decembrie 2005, măsura putea cauza pierderi importante marilor întreprinderi transnistrene, în special firmei „Sheriff“, care deținea partea cea mai mare din operațiunile de import-export ale regiunii transnistrene. În situația în care existența conflictului nu mai era avantajoasă pentru actori atât de importanți, s-a crezut că politicienii, care reprezentau interesele acestora, ar putea deveni, într-adevăr, mai disponibili pentru identificarea unei soluții pentru conflictul transnistrean. Partea transnistreană a calificat aceste măsuri drept o nouă „blocadă economică“ din partea Chișinăului, rezervându-și dreptul de a se retrage din procesul de negocieri în cazul în care acestea ar fi fost puse în aplicare. La rîndul său, Federația Rusă, în persoana reprezentantului la procesul de negocieri, Valeri Nesterușkin, și-a arătat îngrijorarea în legătură cu măsurile prevăzute în declarația moldo-ucraineană, avertizînd că procesul de negocieri nu poate decurge normal în condițiile unor presiuni economice sau de altă natură.

Pe 26-27 ianuarie 2006, la Tiraspol și Chișinău a avut loc o nouă rundă de negocieri în problema transnistreană în formatul „5+2“, cu participarea reprezentanților părților moldovenească și transnistreană, a mediatorilor din partea OSCE, Rusiei și Ucrainei și a observatorilor din partea UE și SUA. Runda s-a încheiat cu semnarea unui protocol comun. Acesta stipula, printre altele, luarea unor măsuri temporare în vederea stabilizării situației din satul Doroțcaia, aflat în Zona de Securitate.

Se preconiza ca, pînă la 15 februarie 2006, partea transnistreană să asigure accesul liber al țăranilor din satul Doroțcaia la terenurile agricole situate dincolo de șoseaua Grigoriopol-Camenca, iar țăranii să plătească administrației transnistrene o taxă de 0,18 % din valoarea producției recoltate. În plus, postul vamal și de grăniceri instalat de autoritățile transnistrene în regiunea satului Doroțcaia să fie înlocuit printr-un post mixt de miliți- eni transnistreni și polițiști moldoveni. Alte prevederi ale protocolului comun salutau proiectul prezentat de OSCE cu privire la crearea unei misiuni internaționale de evaluare a situației din Transnistria în vederea organizării unor alegeri libere în regiune și constatau disponibilitatea părții transnistrene de a continua consultările cu reprezentanții mediatorilor referitoare la transmiterea către partea moldovenească a informației despre trupele și armamentul deținute.

Unul dintre subiectele principale discutate în cadrul acelei runde de negocieri a fost Declarația comună a prim-miniștrilor ucrainean și moldovean din 30 decembrie 2005 cu privire la unificarea procedurilor vamale la frontiera moldo-ucraineană. Partea ucraineană și-a prezentat oficial decizia de a suspenda măsurile prevăzute în declarația moldo-ucraineană și a propus inițierea, din 31 ianuarie 2006, a unor consultări moldo-ucrainene, cu participarea experților și a reprezentanților businessului transnistrean. În cele din urmă, pe 25 ianuarie 2006, partea ucraineană a declarat că-și anulează decizia pînă la clarificarea „impactului practic” al măsurilor preconizate.

William Hill, șeful Misiunii OSCE în Republica Moldova, s-a arătat rezervat față de rezultatele runde de negocieri. „Discuțiile decurg anevoios. Asupra fiecărei probleme fiecare parte are propriul punct de vedere, care se deosebește în mod radical de opinia părții opuse,” a declarat Hill jurnaliștilor după încheierea discuțiilor. Potrivit lui Hill, unul dintre cele mai dificile subiecte era legat de organizarea unor alegeri libere și demo-

cratice în regiunea transnistreană, prevăzute în Planul Iușcenko, oficialul OSCE prezicînd „mari dificultăți“ în ceea ce privește pregătirea nemijlocită a acestora. Referitor la aplicarea procedurilor vamale unice moldo-ucrainene, Hill a menționat că acestea nu vor dăuna nimănui atît timp cît vor corespunde standardele internaționale. Reprezentantul Chișinăului la negocieri, ministrul moldovean al Reintegrării, Vasili Șova, s-a arătat nemulțumit de rezultatele obținute, exprimîndu-și îngrijorarea în legătură cu faptul că nici la a treia rundă de negocieri în format extins „nu se reușește adoptarea unei decizii“ și că „toate chestiunile se amîină, se formează comisii și grupuri de lucru care nu oferă rezultate“. Pe de altă parte, reprezentantul Tiraspolului, așa-numitul ministru de Externe al Transnistriei, Valeri Lițkai, s-a arătat mulțumit de negocieri, în mod special de decizia părții ucrainene de a suspenda aplicarea procedurilor vamale moldo-ucrainene unificate.

În urma hotărîrii luate de partea ucraineană, pe 1 februarie 2006, la Odesa, a avut loc o rundă de consultări bilaterale între reprezentanții Moldovei și ai Ucrainei cu privire la implementarea acestor proceduri. Discuțiile au durat mai multe ore, însă nu au dus la niciun rezultat. Viceministrul moldovean al Reintegrării, Victor Postolache, a declarat, la începutul negocierilor, că noile reguli cu privire la tranzitul mărfurilor trebuie să intre în vigoare fără modificări, iar dacă agenții economici transnistreni vor cu adevărat să activeze, vor trebui s-o facă în conformitate cu legislația Republicii Moldova. Pe de altă parte, reprezentanții Transnistriei au insistat că dreptul regiunii la realizarea activităților de comerț extern este stabilit prin acordurile anterioare încheiate în cadrul procesului de negocieri, iar introducerea regimului de tranzit convenit între Moldova și Ucraina va duce la stoparea activității întreprinderilor transnistrene și, prin urmare, la o „catastrofă umanitară“ în Transnistria. Consultările moldo-ucrainene pe marginea aces-

tui subiect trebuiau să continue pe 6-7 februarie, însă au fost contramandate.

Între 7-9 februarie 2006, în Republica Moldova s-a aflat într-o vizită de documentare o delegație mixtă a reprezentanților consiliilor rus și ucrainean de securitate, condusă de prim-viceșeful Consiliului de Securitate al Federației Ruse, Iuri Zubakov, și viceșeful Consiliului de Securitate și Apărare al Ucrainei, Serghei Pirojkov. Pe 7 februarie, delegația a avut o întrevedere cu președintele Voronin. În cadrul întrevederii, părțile au remarcat importanța unor aspecte ale securității regionale în contextul reglementării transnistrene și au discutat despre mecanismul de evacuare și distrugere a armamentului rusesc din Cobasna, despre mecanismele de legalizare a activității agenților economici transnistreni și despre monitorizarea întreprinderilor din complexul militar-industrial al regiunii separatiste. Între 8-9 februarie, delegația ruso-ucraineană s-a aflat în Transnistria, unde a vizitat uzina „Electromaș”, uzina „Litmaș”, Uzina metalurgică din Rîbnița, precum și depozitele militare rusești din Cobasna. „Nu am reușit să găsim dovezi că întreprinderile pe care le-am vizitat și la care am discutat cu angajații și administrația produc arme de foc”, declarase Iuri Zubakov în cadrul unei conferințe de presă de totalizare. Cei doi oficiali au anunțat pregătirea unei misiuni internaționale de monitorizare a complexului militar-industrial al Transnistriei sub egida OSCE, care urma să aibă ultimul cuvânt vizavi de acest subiect.

Evident, liderul transnistrean Igor Smirnov s-a arătat mulțumit de concluziile misiunii ruso-ucrainene, declarînd că, după ce și misiunea sub egida OSCE va arăta că Transnistria nu se ocupă cu producția și contrabanda armelor de foc, autoritățile de la Chișinău și președintele Voronin vor trebui să-și ceară scuze față de „poporul transnistrean” pentru acuzațiile false și „publicitatea negativă”. Pe de altă parte, ministrul moldovean al

Reintegrării, Vasili Șova, sublinia că vizita reprezentanților consiliilor rus și ucrainean de securitate nu a fost una de monitorizare și că se va putea vorbi despre starea de fapt de la întreprinderile în cauză doar în urma unei misiuni internaționale de monitorizare sub egida OSCE. Problema monitorizării internaționale a complexului militar-industrial al Transnistriei urma să fie examinată la următoarea rundă de negocieri în format „5+2“, programată pentru 27-28 februarie 2006.

Pe 14 februarie 2006, Consiliul UE a adoptat o decizie comună, prin care a extins restricțiile de călătorie în spațiul Schengen pentru 17 lideri transnistreni considerați responsabili pentru lipsa progresului în reglementarea diferendului. Potrivit textului hotărârii adoptate, UE consideră că soluționarea conflictului transnistrean este crucială pentru stabilitatea și prosperitatea RM și pentru valorificarea pe deplin a potențialului relațiilor cu UE. Restricțiile de călătorie, la care s-au alăturat și SUA, și România, au fost introduse pentru prima dată în 2003 ca răspuns la obstrucționarea procesului de reglementare a conflictului transnistrean de către liderii republicii autoproclamate. În cadrul unei conferințe de presă, ținută pe 23 februarie 2006 la Chișinău cu ocazia împlinirii unui an de la semnarea Planului de Acțiuni RM-UE, Cesare de Montis, șeful Delegației Comisiei Europene în Republica Moldova, a declarat că UE este nemulțumită de mersul procesului de reglementare transnistreană și că din acest motiv, a reînnoit restricțiile de călătorie pentru 17 membri ai administrației de la Tiraspol. Peste șase luni, UE urma să revină asupra acestei chestiuni și, în funcție de evoluția negocierilor, să decidă dacă sancțiunile vor fi înăsprite sau relaxate.

Două zile mai târziu, pe 16 februarie 2006, la Odesa a avut loc prima ședință a Consiliului Consultativ al Misiunii UE de asistență la hotarul moldo-ucrainean, la care au participat miniștrii de Externe și conducătorii serviciilor vamale și de grăniceri ale Moldovei și Ucrainei, precum și reprezentanți ai Comisiei

Europene și ai Birourilor PNUD din cele două țări. La ședință au fost prezentate rezultatele unei prime evaluări a infrastructurii și procedurilor de control de la frontiera moldo-ucraineană. Principalele recomandări se refereau la necesitatea dezvoltării procedurilor instituționale și a îmbunătățirii procedurilor de control la frontieră. Ministrul moldovean de Externe, Andrei Stratan, a declarat că monitorizarea frontierei constituie unul dintre aspectele principale ale relațiilor moldo-ucrainene. Pe de altă parte, omologul său ucrainean, Boris Tarasiuk, a declarat că misiunea și-a arătat deja eficiența și și-a exprimat speranța că aceasta va facilita regimul de trecere a frontierei de către cetățenii simpli și va împiedica contrabanda și alte activități ilicite. Tarasiuk a mai declarat că, adresându-se UE cu cererea de asistență la hotar, Ucraina și-a demonstrat disponibilitatea de a soluționa problemele de la frontiera moldo-ucraineană. Între timp, Chișinăul și Kievul au încheiat consultările cu privire la aspectele tehnice legate de aplicarea procedurilor vamale unificate la frontiera moldo-ucraineană. Autoritățile moldovene au acceptat propunerile Kievului de a revedea mecanismul de trecere peste frontieră a mărfurilor transnistrene pe baza certificatelor vamale moldovenești. Astfel, autoritățile moldovene s-au angajat să extindă termenul de valabilitate a licențelor de activitate ale întreprinderilor transnistrene înregistrate provizoriu la Camera Înregistrării de Stat a Republicii Moldova. Acestea puteau exporta mărfuri în Ucraina în aceleași condiții ca și întreprinderile care sînt înregistrate permanent pe baza certificatelor de origine de tip CT-1 pentru exporturi în regim preferențial. Aceste certificate urmau să fie acordate întreprinderilor transnistrene cu condiția asigurării accesului neîngrădit al autorităților moldovene la documentele, procesul de producție, depozitele și mărfurile destinate exportului.

Pe 27 februarie 2006, a demarat o nouă rundă de negocieri în formatul „5+2”, însă deja a doua zi, pe 28 februarie 2006, de-

legația moldovenească abandona negocierile. La câteva ore după aceasta, delegația moldovenească a dat publicității un comunicat prin care și-a exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa progresului în asigurarea liberei circulații a cetățenilor și a mărfurilor în Zona de Securitate și a îndemnat participanții la negocieri să se concentreze asupra rezolvării acestei probleme, în perspectivă apropiată lucrări agricole de primăvară. Pe de altă parte, tot pe 28 februarie 2006, liderul separatist Igor Smirnov a emis o dispoziție cu privire la utilizarea terenurilor agricole din raionul Dubăsari, care prevedea că prelucrarea terenurilor agricole respective și transportarea roadei de pe acestea de către locuitorii și agenții economici din satele aflate sub jurisdicția RM se va realiza pe baza unor certificate de „înregistrare preferențială specială a drepturilor de utilizare a terenurilor agricole“. Înregistrarea respectivă urma să se facă pe baza unor contracte de arendă încheiate cu autoritățile transnistrene, iar la transportarea roadei de pe terenurile agricole taxele vamale trebuiau să fie achitate în conformitate cu „legislația Transnistriei“.

Peste încă o zi, pe 1 martie 2006, prim-ministrul Ucrainei, Yuri Ehanurov, a semnat Ordonanța №112-p, care prevedea admiterea peste frontiera ucraineană doar a mărfurilor transnistrene perfectate la vama moldovenească. Noul regim vamal pe segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene a intrat în vigoare pe 3 martie 2008. În realitate, autoritățile moldovene au introdus mai multe facilități pentru înregistrarea provizorie a întreprinderilor transnistrene la Camera Înregistrării de Stat a Republicii Moldova, care includeau și acordarea certificatelor ce permiteau schimburile comerciale în regim preferențial cu Ucraina. În plus, pe 10 martie 2006, Parlamentul de la Chișinău a adoptat o lege care prevedea rambursarea valorii taxelor vamale agenților economici transnistreni ce vor realiza operațiuni de export-import pe baza certificatelor vamale moldovenești.

D. Introducerea noilor reguli vamale și blocarea procesului de negocieri

Deși au fost salutate de Înaltul Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate a UE, Javier Solana, măsurile moldo-ucrainene au fost primite cu multă iritare la Tiraspol și la Moscova. Pe 4 martie 2006, Ministerul rus de Externe a dat publicității un comunicat în care își exprima îngrijorarea în legătură cu impunerea „inopinată” a măsurilor de „înăsprire” a regimului de tranzit al mărfurilor transnistrene peste frontiera moldo-ucraineană. „Sub pretextul de restabilire a ordinii la frontieră, Ucraina și Moldova exercită presiuni economice asupra Transnistriei pentru a o forța să cedeze în probleme legate de reglementarea transnistreană”, se mai afirma în comunicat. Pe 10 martie 2006, Duma de Stat a Rusiei a adoptat Declarația cu privire la încălcarea de către Ucraina a acordurilor cu privire la reglementarea transnistreană și stabilirea unei blocaje economice totale împotriva Transnistriei. Invocând drepturile celor „170 000 de conaționali” care locuiesc în regiunea transnistreană, deputații ruși și-au exprimat îngrijorarea în legătură cu situația tensionată creată în urma introducerii procedurilor vamale unificate moldo-ucrainene. Noile măsuri vamale erau calificate drept „măsuri economice represive” față de Transnistria, urmărind să o facă pe aceasta să accepte planul moldovenesc unilateral de reglementare transnistreană. Deputații ruși au cerut anularea și revizuirea procedurilor vamale moldo-ucrainene. Atît comunicatul Ministerului de Externe, cît și declarația Dumei de Stat invocau Memorandumul de la Moscova din 1997, care ar fi stabilit dreptul Transnistriei la activitatea comercială externă de sine stătătoare. Autoritățile de la Chișinău au precizat, în repetate rînduri, că acest drept poate fi exercitat de Transnistria doar în cîmpul constituțional și pe baza legislației RM, ceea ce poate fi realizat doar prin unificarea procedurilor vamale moldo-ucrainene.

Autoritățile transnistrene au calificat măsurile moldo-ucrainene drept „blocadă economică“ și au acuzat Ucraina că a luat partea Republicii Moldova în conflict. Liderul transnistrean Igor Smirnov a amenințat chiar că Transnistria se va retrage din procesul de reglementare a conflictului ca răspuns la introducerea acestor măsuri. Pe 10 martie 2006, „ministrul Economiei“ de la Tiraspol a declarat că Transnistria a suferit pierderi în valoare de cca 20,2 milioane de dolari în urma instituirii „blocadei economice“ de către Ucraina. Acestea s-ar datora, în primul rând, întreruperii activității a zece întreprinderi transnistrene, care sînt principalii plătitori locali, și trecerii în regim de lucru de 3-4 zile pe săptămîină a altor douăzeci de întreprinderi. În regiune au avut loc mitinguri de protest puse la cale de așa-numitele organizații obștești patriotice, inclusiv de Organizația de tineret „Prorîv“, creată cu sprijinul Departamentului de Securitate transnistrean și al administrației de la Kremlin. Liderul separatist Igor Smirnov a emis, pe 7 martie 2006, un decret prin care interzicea finanțarea externă a organizațiilor neguvernamentale din regiune. Mai multe mass-media transnistrene și ruse au transmis informații referitoare la creșterea prețurilor la produsele de consum curent și au avertizat despre alte posibile consecințe umanitare nefaste pe care acțiunile Ucrainei le-ar putea avea asupra regiunii transnistrene.

În același timp, Departamentul ucrainean de Grăniceri a declarat că nu creează obstacole pentru tranzitul mărfurilor transnistrene peste frontiera moldo-ucraineană. „Problemele și cozile de mijloace de transport, care apar la punctele de trecere la frontiera cu Transnistria, sînt create în mod artificial și unilateral de partea transnistreană“, se arată într-un comunicat de presă al departamentului ucrainean. Aceste afirmații au fost confirmate de reprezentantul special al Ucrainei pentru reglementarea transnistreană, Dmitri Tkaci, care a declarat, pe 10 martie 2006, la Odesa, că „Transnistria se ocupă cu auto-

blocada și autoizolarea“. „Am vizitat punctele de trecere de pe porțiunea transnistreană a frontierei. Pot să afirm cu încredere că nu există nicio blocadă. Din contra, Transnistria însăși blochează trecerea transporturilor care vin în regiune“, a declarat Tkaci, aducînd drept exemplu cazul celor zece camioane încărcate cu pulpe de găină aparținînd firmei „Sheriff“, pe care vama transnistreană nu le lăsa să intre în regiune după ce trecuseră de vama ucraineană. „Putem vorbi astăzi despre o autoblocadă. Transnistria vrea, în acest fel, să rupă toate acordurile, să creeze o isterie în jurul așa-numitei blocade. Astfel, administrația de la Tiraspol face presiuni asupra Kievului“. Președintele ucrainean Viktor Iușcenko a afirmat, pe 11 martie 2006, că poziția Ucrainei față de situația de pe porțiunea transnistreană a frontierei moldo-ucrainene corespunde normelor internaționale și planului de reglementare, sprijinit atît de partea moldovenească, cît și de cea ucraineană. Iușcenko a declarat că dialogul cu partea transnistreană referitor la situația creată va continua. De asemenea, Iușcenko a declarat că Ucraina va reglementa toate problemele de ordin comercial-economic cu Moldova, plecînd de la recunoașterea integrității teritoriale, a independenței și a suveranității Moldovei și pe baza normelor internaționale în vigoare. Potrivit președintelui ucrainean, procedurile vamale la frontiera moldo-ucraineană au fost introduse în vederea asigurării transparenței, iar misiunea UE de asistență la frontieră veghează ca acestea să corespundă normelor internaționale.

Pe 31 martie 2006, la Tiraspol a avut loc cel de-al „șaselea Congres al deputaților de toate nivelele“ ai Transnistriei, convocat la inițiativa Sovietului Suprem în legătură cu situația de „criză“ creată după inițierea „blocadei economice“ a Transnistriei de către Ucraina și Moldova. Potrivit mass-mediei transnistrene, la congres au participat 660 de reprezentanți ai sovietelor de deputați de toate nivelele. În cadrul congresului, liderul transnistrean Igor Smirnov a chemat Rusia să treacă de la declarații politice

la acțiuni concrete pentru a evita „lichidarea statalității Transnistriei“. Congresul a adoptat o rezoluție, în care se propunea organizarea unui referendum cu privire la relațiile cu Republica Moldova. Autoritățile de la Chișinău au declarat că, în cazul în care această decizie este pusă în aplicare, rezultatele așa-zisului referendum vor avea aceeași soartă ca și toate celelalte „scrutine“ organizate de autoritățile separatiste pînă în prezent: ele nu vor fi recunoscute nici de autoritățile de la Chișinău, nici de comunitatea internațională.

Transnistria, susținută de Rusia, a demarat pregătirile pentru organizarea, pe 17 septembrie 2006, a unui referendum în cadrul căruia populația urma să aleagă între posibilitatea de unificare cu Moldova și independență, aceasta presupunînd aderarea ulterioară la Federația Rusă. În această situație, este interesant de menționat că Transnistria și Moldova, în mod separat, au făcut apel către centrele internaționale de cercetări, solicitînd asistență pentru argumentarea dreptului la independență al Transnistriei față de Moldova.

În aceste circumstanțe, pe 19 iulie 2006, la Chișinău a avut loc o conferință, în cadrul căreia a fost lansat studiul *Dezghetarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova*⁷, efectuat de The Association of the Bar City of New York (ABCNY). Concluziile studiului erau următoarele:

- Transnistria nu are dreptul la autodeterminare externă. Separarea în lipsa acordului puterii constituționale a Republicii Moldova nu este admisă de dreptul internațional;
- Regimul transnistrean există *de facto*, asumîndu-și anumite drepturi și obligații. Gestionarea de către acest regim a proprietății de stat în Transnistria, în conformitate cu aceleași norme ale dreptului internațional, va fi examinată ca acțiune a *regimului de ocupație*, care poate să utilizeze pro-

⁷ http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=920151

prietățile doar în beneficiul populației, fără să dispună de acestea sau fără a le înstrăina. Cu alte cuvinte, privatizarea sub auspiciile autorităților transnistrene este ilicită, iar companiile internaționale participante la privatizarea din Transnistria vor trebui să fie gata de contestarea drepturilor lor;

- Rusia, în calitate de a treia parte implicată în conflict, și-a depășit atribuțiile de mediator și garant, acordând fățiș regimului separatist de pe teritoriul Republicii Moldova sprijin militar, economic și diplomatic.

Autoritățile transnistrene au avut posibilitatea să se familiarizeze cu concluziile studiului cu câteva luni înainte de conferință, or autorii au găsit de cuviință, din considerente etice, să le împărtășească din timp. Desigur, concluziile nu au fost pe placul liderilor transnistreni, care au decis să-și facă propriul „studiu“ și să tragă concluziile „necesare“. În calitate de instituție de cercetare a fost desemnat așa-numitul Consiliu Internațional pentru Instituțiile Democratice și Suveranitatea de Stat (CIIDSS). Acesta a publicat un raport, *State sovereignty of Pridnetrovskaja Moldavskaia Respublika (Pridnestrovia) under international law*, care ar fi fost redactat de un grup de savanți cu renume mondial. Revista britanică *The Economist*⁸ a efectuat o cercetare care a stabilit că a avut loc un fals. S-a depistat că așa-numitul studiu CIIDSS, care justifică dreptul Transnistriei la autodeterminare, dădea un răspuns întrebărilor puse de studiul ABCNY, utilizând practic aceleași surse de argumentare, însă de pe poziții opuse. Experții ABCNY cunoșteau personal „autorii“ la care făcea referință așa-numitul studiu CIIDSS și erau chiar în relații amicale cu unii dintre aceștia. La întrebarea privind contribuția lor la studiul CIIDSS, ultimii au declarat cu nu au nicio legătură cu această „operă“, exprimându-și nedumerirea și indignarea. Acest fapt i-a impus pe experții CIIDSS să-și reconsidere afir-

⁸ „Disinformation“, *The Economist* print edition, Aug 3rd, 2006.

mațiile și să se decică de declarațiile anterioare cu privire la așa-numiții autori, mărginindu-se să precizeze că studiile acestora din urmă au fost utilizate pentru a justifica contraargumentele. Mai târziu, numele „autorilor“ au dispărut în general de pe web-site-ul CIIDSS, unde a fost publicat falsul studiu.

Pe 3 august 2006, Guvernul moldovean a emis Hotărîrea nr. 891 privind aprobarea planului de acțiuni pentru utilizarea, în procesul de reintegrare a țării, a concluziilor expuse în raportul *Dezghețarea unui conflict înghețat: aspecte legale ale crizei separatiste din Moldova*, elaborat de Asociația Avocaților din New York. Planul de acțiuni prevedea, printre altele, sinteza și analiza documentelor referitoare la reglementarea problemei transnistrene și retragerea trupelor și munițiilor ruse de pe teritoriul Moldovei, informarea comunității internaționale despre evoluțiile în procesul de soluționare a conflictului transnistrean, înaintarea unei cereri comune din partea GUAM la adresa președintelui Adunării Generale a ONU pentru includerea suplimentară în agenda celei de-a 61-a Sesiuni a unui punct dedicat examinării conflictelor din regiunea Mării Negre și a Mării Caspice, sensibilizarea factorilor externi asupra conținutului raportului, distribuirea rezumatului raportului în calitate de document oficial al Adunării Generale a ONU, sensibilizarea cercurilor de afaceri străine (companii, bănci etc.) asupra consecințelor desfășurării activităților economice neautorizate în regiunea transnistreană a Moldovei, inclusiv prin prisma raportului, analiza raportului și elaborarea unor abordări în cadrul mediului academic și universitar, elaborarea pe baza raportului a unui curs vizînd problematica transnistreană pentru instituțiile de învățămînt superior, informarea funcționarilor din administrația publică locală asupra conținutului raportului.

Referendumul cu privire la relațiile Transnistriei cu Republica Moldova și Rusia s-a desfășurat, precum fusese anunțat, pe 17 septembrie 2006. Potrivit datelor publicate de organul electoral

central al regiunii, la vot au participat circa 310 000 de alegători, adică 78,6% din electoratul Transnistriei. Dintre aceștia, 97,2% ar fi votat pentru „independența Transnistriei și libera aderare a acesteia la Federația Rusă“, iar 94,9% ar fi votat împotriva „renunțării la suveranitatea RMN și aderarea acesteia la Republica Moldova“. Potrivit autorităților transnistrene, scrutinul a fost monitorizat de circa 130 de observatori internaționali din CSI, Europa Centrală și de Vest, inclusiv un grup de deputați ai Dumei de Stat a Federației Ruse. Aceștia au dat publicității câteva concluzii finale comune, în care au declarat că referendumul a fost desfășurat în conformitate cu legislația transnistreană, principiile și normele alegerilor democratice general acceptate.

SUA, UE, OSCE, Ucraina și alte state și organizații internaționale au declarat că nu recunosc referendumul și rezultatele acestuia. Federația Rusă nu a recunoscut nici ea referendumul. Cu toate acestea, ministrul rus de Externe, Serghei Lavrov, a declarat că scrutinul „a avut loc cu respectarea tuturor procedurilor, în mod democratic și deschis“ și a chemat părțile să revină la masa negocierilor „în baza acordurilor semnate anterior“. Guvernul Republicii Moldova a dat publicității, pe 18 septembrie 2006, o declarație în care se afirma că Republica Moldova nu recunoaște referendumul transnistrean și nu va ține cont de acesta în procesul de reglementare a diferendului. Guvernul moldovean califica referendumul drept o modalitate de zădărnire a procesului de reintegrare teritorială a țării, dar și ca pe o tentativă de „a conserva caracterul autoritar și criminal al puterii din regiune“. În același timp, Cabinetul de Miniștri de la Chișinău le mulțumea statelor și organizațiilor participante la procesul de reglementare politică pentru aderarea la principiul de soluționare a conflictului transnistrean prin respectarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

După referendum, liderul transnistrean Igor Smirnov a declarat că va începe o serie de reforme serioase, orientate spre

armonizarea legislației transnistrene cu cea a Federației Ruse în domeniile financiar, economic, fiscal și intrarea în zona rublei rusești. În plus, Smirnov a declarat că a trimis Sovietului Suprem o inițiativă legislativă de reformare a puterii de stat. Dacă reforma a fost concepută după modelul rusc, atunci aceasta presupunea consolidarea verticalei puterii și redistribuirea prerogativelor în favoarea „președintelui“. Pe 19 septembrie 2006, Smirnov a plecat la Moscova pentru consultații cu administrația rusă. În cadrul unei conferințe de presă, ținută pe 21 septembrie la Moscova, Smirnov a declarat că „Transnistria a depus actele pentru aderarea la Uniunea Rusia-Belarus“. Cu toate acestea, a adăugat Smirnov, „fiind o republică nerecunoscută, noi încă nu avem acest drept“. Întrebat despre perspectivele aderării Transnistriei la Rusia, Smirnov a spus că „referendumul nu s-a referit la aderare, ci la independența republicii noastre“. Potrivit liderului transnistrean, „se impune necesitatea creării propriului stat pentru a prezerva societatea transnistreană care s-a format pe parcursul secolelor“.

Pe de altă parte, mai mulți deputați ai Dumei de Stat a Rusiei s-au pronunțat pentru recunoașterea diplomatică a Transnistriei și inițierea procedurii de aderare a acesteia la Rusia. În ședința plenară din 20 septembrie, vicespeakerul Vladimir Jirinovski a declarat că Rusia trebuie să respecte dorința locuitorilor Transnistriei de a obține recunoașterea internațională, iar fracțiunea „Rodina“ a propus, în acest sens, adoptarea unui apel al Dumei către președintele rus.

Tensiunile generate de „blocada Transnistriei“, embargoul de răspuns aplicat de Rusia, „războiul studiilor“, desfășurarea referendumului, etc., nu conturau perspective prea bune. Iată de ce, anticipând rezultatele referendumului, în august 2006, la Summitul CSI, președintele Voronin propunea președintelui Putin așa-numita „abordare la pachet a soluționării conflictului“. Se poate afirma că, din august 2006, eforturile Chișinăului s-au con-

centrat într-o măsură mai mare asupra unui dialog activ moldo-rus. În această perioadă, au avut loc mai multe întâlniri ale președinților rus și moldovean, și-a intensificat naveta diplomatică adjunctul secretarului Consiliului de Securitate al Rusiei, Yuri Zubakov. Tema principală, abordată la aceste întrevederi, a fost problema transnistreană prin prisma „propunerilor la pachet“. Consultațiile moldo-ruse se desfășurau în afara formatului de negocieri „5+2“, fără participarea și informarea celorlalți mediatori și observatori despre conținutul dialogurilor dintre Moldova și Rusia, fapt ce trezea îngrijorarea partenerilor occidentali ai Republicii Moldova, dar și a opiniei publice locale și internaționale.

După câteva luni de intransparență totală, partea moldovenească a informat partenerii din formatul „5+2“ despre inițiativele prezentate președintelui Putin, dar și despre întâlnirea cu ambasadorii, organizată de șeful statului pe 29 iunie 2007, la reședința sa de vară de la Condrița. Președintele a explicat succint presei concepția „abordării la pachet“ care, conform tezelor sale, ar include determinarea statutului Transnistriei, garanții pentru populație, măsuri de încredere, mecanisme de demilitarizare, păstrarea de către Moldova a statutului de neutralitate și chestiuni ce țin de recunoașterea proprietăților transnistrene. Deși mai mulți diplomați europeni, printre care și Reprezentantul Special al UE pentru Moldova, Kalman Mizsei, au declarat că propunerile moldovenești constituie o „bază bună pentru tratative“ și au exprimat înțelegere pentru tentativele Moldovei de a aborda problema transnistreană în cadrul dialogului bilateral cu Rusia, lipsa de transparență a negocierilor și orientarea lor într-o albie paralelă formatului „5+2“ au erodat încrederea față de Chișinău și au pus la îndoială constructivismul pozițiilor părții moldovenești. Asemenea aprecieri au determinat autoritățile moldovenești să-și elaboreze mai detaliat propria concepție asupra reglementării conflictului transnistrean.

E. Inițiativele președintelui Vladimir Voronin din octombrie 2007

Interviurile acordate de președintele Vladimir Voronin publicațiilor moscovite *Komsomolskaia Pravda*, pe 4 octombrie 2007, și *Izvestia v Moldove*, pe 10 octombrie 2007, marchează începutul unei noi abordări a problemelor ce țin de soluționarea conflictului transnistrean. Noutatea constă în următoarele:

- Identificarea unor soluții alternative pentru statutul Transnistriei de către mediatorii și observatorii formatului „5+2”;
- Implicarea Chișinăului și Tiraspolului în vederea restabilirii încrederii între cetățenii de pe cele două maluri ale Nistrului, soluționarea în comun a chestiunilor de ordin umanitar, economic și de infrastructură;
- Demilitarizarea întregului teritoriu al Republicii Moldova, inclusiv Transnistria, prin casarea armamentelor grele;
- Unificarea armatei, prin transformarea ei într-o forță exclusiv pacificatoare care reacționează la apelurile organizațiilor internaționale;
- Demilitarizarea și reformarea armatei va fi susținută, inclusiv financiar, de mediatorii și observatorii procesului de negocieri.

Președintele Voronin a invocat și principiile la care Moldova nu va renunța în procesul de reglementare a conflictului transnistrean:

- Republica Moldova nu va renunța în niciun caz la neutralitatea constituțională necondiționată, acesta fiind, pentru partidul de guvernământ, unul dintre postulatele și piatra de temelie a viziunii privind securitatea națională;
- Republica Moldova nu va renunța la ideea că militarii ruși implicați în misiunea de pacificare trebuie să plece. Militarii și-au onorat misiunea, iar în stadiul actual al conflictului sînt necesari doar observatorii civili. Moldova nu consideră că locul militarilor în zona de conflict ar trebui să-l

ia subdiviziunile NATO. Această poziție a fost reiterată în septembrie 2007 și de ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene în discursul său la Sesiunea a 62-a a Adunării Generale a ONU;

- Republica Moldova nu va renunța la Misiunea UE de asistență la frontiera moldo-ucraineană (EUBAM), întrucât comunitatea de afaceri din Transnistria apreciază pozitiv noul mecanism de exporturi.

Insistînd asupra acestor principii, președintele Voronin și-a exprimat convingerea că situația creată este una irevocabilă: „Revenirea la perioada confuză a anilor '90 nu mai este posibilă“. Argumentîndu-și propunerile, șeful statului a remarcat că există anumite chestiuni ce țin de statutul Transnistriei, în legătură cu care „nu ne putem lipsi de eforturile comune ale actorilor implicați în formatul de negocieri „5+2“. Cu toate acestea, „este cazul să ne axăm pe problemele care pot fi soluționate chiar fără a apela la serviciile mediatorilor“, în acest caz avînd de cîștigat mai multă lume de pe ambele maluri ale Nistrului. Unele dintre avantaje ar fi:

- desființarea așa-numitelor posturi de grăniceri, vamale și milițieniști de-a lungul Nistrului, care nu au niciun rol și nicio funcție deosebită, în schimb creează dificultăți, mai ales pentru circulația persoanelor și mărfurilor. „Toată această armată de funcționari cu epoleți s-ar putea preocupa liniștit de alte chestiuni“, afirma Vladimir Voronin;
- soluționarea problemelor legate de infrastructură poate demara prin restabilirea coridorului internațional de transport Leușeni-Chișinău-Dubăsari cu ieșire spre Ucraina;
- deschiderea la Gura-Bîcului a podului peste Nistru, reconstruit acum cinci ani cu sprijinul Uniunii Europene, care a defalcat în aceste scopuri două milioane de euro;
- reunificarea căilor ferate, statul moldovenesc redevenind unicul proprietar de drept al acestora; repartizarea pro-

porțională a veniturilor căii ferate, care urmează să fie electrificată;

- înființarea unui post de televiziune mixt, care nu ar fi controlat nici de autoritățile de la Chișinău, nici de cele de la Tiraspol, dar ar fi gestionat de societatea civilă;
- acreditarea Universității de la Tiraspol de către Ministerul Educației al Republicii Moldova, pentru ca diplomele acestei instituții de învățământ superior să fie recunoscute peste hotarele Transnistriei;
- repartizarea proporțională a ajutoarelor umanitare;
- consolidarea încrederii reciproce, pînă va deveni posibilă ridicarea tuturor restricțiilor asupra circulației oficialilor transnistreni. Moldova ar putea lansa inițiativa respectivă, propunînd-o spre examinare țărilor UE și SUA.

Înșirînd argumentele sale întru susținerea propunerilor privind demilitarizarea și dezarmarea, președintele Voronin s-a referit la neutralitatea constituțională a Republicii Moldova. El și-a adresat o întrebare retorică: ce rol le revine, în acest caz, forțelor armate ale Moldovei? Întrebare la care a răspuns în felul următor:

- în pofida procesului de reformare, Armata Națională este mai mult un atribut formal al statalității moldovenești. Armata poate continua procesul de instruire, se poate dota cu armamente moderne, însă Moldova nu intenționează să lupte cu nimeni;
- în această zonă a Europei nu există nicio țară care ar prezenta un pericol militar pentru Moldova;
- ipoteza privind necesitatea menținerii armatei moldovenești în scopul neutralizării armatei transnistrene nu este întemeiată: premise pentru reeditarea coșmarului din anul 1992 nu există;
- concluzia este că pe teritoriul Moldovei, inclusiv în Transnistria, ar exista două armate absolut inutile.

Potrivit președintelui Voronin, „în timp ce mediatorii și observatorii polemizează asupra noului format al operațiunii de pacificare în regiune, Moldova și Transnistria ar putea precede împreună la dezarmare și demilitarizare“, după cum urmează:

- Chișinăul și Tiraspolul trebuie să lichideze toată tehnica militară grea, toate sistemele de rachete. Această tehnică ar putea fi topită la Uzina metalurgică din Rîbnița;
- Chișinăul propune Tiraspolului să unească forțele armate sub un comandament unit. Forțele armate unite vor acționa pe baza completării unităților militare pe principii teritoriale; acestea nu pot fi antrenate în asigurarea ordinii publice și a securității publice;
- procesul în cauză nu trebuie să afecteze statutul social și situația materială a militarilor. Realizarea respectivului obiectiv nu este un lucru simplu, or armata asigură un loc de muncă pentru mii de militari profesioniști de pe ambele maluri ale Nistrului; ea este o instituție socială, o școală a vieții pentru tineri, mai ales pentru cei din mediul rural, care, satisfăcându-și serviciul militar, au posibilitatea să însușească, totodată, o meserie;
- în locul unităților militare din cadrul armatei unite, vor fi înființate centre militare de instruire unde vor fi angajați prin contract ofițeri profesori;
- „militarii în termen“ trebuie să dispară ca noțiune. În locul acestora, va fi organizată, în mod obligator, admiterea audiențelor și a cursanților care, timp de jumătate de an, vor însuși arta militară. După încheierea respectivei perioade, doritorii vor putea semna un contract și vor continua serviciul în unul dintre centrele indicate mai sus. Aceasta este formula pentru reducerea armatei și valorificarea mai judicioasă a mijloacelor bugetare;
- convingerea cetățenilor care locuiesc în Transnistria că demilitarizarea ar fi calea optimă.

Pentru realizarea inițiativelor sale, președintele Voronin a cerut sprijinul, absolut necesar, al forurilor internaționale, inclusiv asistență financiară. Pentru ca nici unul dintre militari să nu se simtă afectat de modificările propuse, sînt necesare:

- finanțarea unor programe de reabilitare socială a militarilor;
- asigurarea condițiilor pentru recalificarea militarilor prin însușirea unor specialități civile;
- transformarea unităților militare în centre militare de instruire.

Șeful statului a precizat că, fără suportul comunității internaționale, toate aceste proiecte vor rămînea pe hîrtie. Mai mult, el și-a exprimat convingerea că partenerii externi ai Moldovei – SUA, țările membre NATO, Ucraina și Rusia – sînt interesați de o astfel de transformare a armatei moldovenești. Doar în condițiile unei asistențe solide din partea acestora se va reuși soluționarea tuturor problemelor enumerate, a specificat șeful statului.

Reacția oficialilor transnistreni la inițiativele președintelui Voronin a fost ironică, chiar sarcastică. Liderul transnistrean Igor Smirnov le-a calificat drept propagandistice. Acesta a mai afirmat că, pentru soluționarea problemelor umanitare și economice, există deja documentele semnate pe 16 mai 2001. Totodată, atitudinea liderilor transnistreni față de propunerile referitoare la demilitarizare a fost extrem de categorică: președintele Voronin nu mai merită încredere după ce, în noiembrie 2003, mai întîi a aprobat, apoi a refuzat să semneze Memorandumul Kozak, care prevedea dezarmarea și demilitarizarea Republicii Moldova și a Transnistriei.

Evgheni Șevciuk, președintele Sovietului Suprem al Transnistriei, a avut o reacție mai diplomatică. Acesta, în principiu, a salutat inițiativa, calificînd-o drept manifestare a bunăvoinței din partea Chișinăului, însă a menționat că sînt necesare anu-

mite garanții, care să confirme că este vorba de intenții serioase și nu de acțiuni cu caracter propagandistic. Pentru a confirma bunele intenții, Șevciuk propunea Parlamentului Republicii Moldova să ratifice înțelegerile deja stabilite de părți, inclusiv protocoalele la care se referea Smirnov. La fel, Șevciuk a mai solicitat Parlamentului moldovean abrogarea Legii cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria).

Ex-președintele Sovietului Suprem și unul dintre fondatorii autonomiei din stînga Nistrului, Grigori Maracuța, care este actualmente reprezentantul special al Sovietului Suprem pentru Relații Interparlamentare, a salutat inițiativele președintelui Voronin, condiționînd aprobarea acestora prin extinderea influenței Rusiei de la teritoriul restrîns al Transnistriei asupra întregului teritoriu al Republicii Moldova. Doar în asemenea condiții, Transnistria se va așeza, împreună cu Rusia și Republica Moldova, la masa de negocieri pentru a soluționa problemele conform intereselor rusești. Cel mai scurt comentariu asupra inițiativelor președintelui Voronin l-a oferit însă Valeri Lițkai, șeful Diplomației transnistrene, care a declarat că acestea nu prezintă niciun interes, sînt irealizabile și inoportune.

III. SOLUȚIA UNOR CERCURI RUSEȘTI PENTRU TRANSNISTRIA – STATUL ASOCIAT

E un fapt aproape dovedit că elitele rusești au încercat să aplice, pentru conflictele „înghețate“ de pe teritoriul CSI, așa-numitul „model puertorică“ de asociere. Respectiva concepție a fost făcută publică încă în anul 2000 de Konstantin Zatulin, directorul Institutului Țărilor CSI. Este vorba despre o asociere benevolă, în cadrul căreia, pe de o parte, țara asociată rămîne, într-un fel, independentă, iar pe de alta, delegă o parte dintre atribuții țării careia i se asociază. După acest model, creat în urma asocierii statului Puerto Rico la SUA, sînt desfășurate periodic referendumuri pe tema independenței și a asocierii. Toată problema constă, de fapt, în aceea că aplicarea modelului în cauză permite o soluție de compromis de genul „și lupul sătul și oia întreagă“, convenabilă, în cazul fostelor republici unionale, numai Rusiei. Raportat la Transnistria, planul presupune menținerea *status quo*-ului. Cu alte cuvinte, Rusia nu violează, *de jure*, dreptul internațional, iar *de facto*, prin integrarea juridică și economică, poate să „absoarbă“ treptat teritoriul. Ținînd cont de prezența militară rusească, acest lucru nu va fi prea dificil de realizat.

Încă în anul 2000, pentru realizarea respectivului model, Zatulin propunea „forțarea procesului de dobîndire de către locuitorii RMN a cetățeniei rusești (în calitate de garanție suplimentară)“. Avînd în vedere cum și pe contul cui a fost organizat referendumul în septembrie 2006, putem concluziona că autoritățile rusești au mizat tacit pe un atare plan. Au făcut-o tacit pentru că Ucraina nu ar fi fost prea încîntată de perspectivele aplicării modelului chiar în vecinătatea sa. Iar formularea întrebărilor pentru referendumul din Transnistria indică asupra faptului că se ur-

mărea anume scopul „asocierii“ Transnistriei la Rusia: „*Sînteți de acord cu independența Republicii Transnistrene Moldovenești și cu aderarea ulterioară liberă la Federația Rusă?*“

Ar exista și alte indicii care ar dovedi că este implementat anume acest model puertorică. Doar un exemplu: Rusia a organizat, pe 2 decembrie 2006, în raioanele de est ale Republicii Moldova, alegerile pentru Duma de Stat și, pe 2 martie 2008, alegerile prezidențiale, de parcă ar fi făcut acest lucru pe propriul său teritoriu, deschizînd în regiune atîtea secții de votare de cîte a fost nevoie și ignorînd poziția autorităților moldovenești. Mai mult, secțiile de votare din Transnistria țineau de circumscripția electorală Kaliningrad, ceea ce era o aluzie extrem de clară.

Cazul Kosovo a mai furnizat Rusiei un șir de argumente în plus pentru materializarea modelului de apartenență asociată și, totodată, pentru prezentarea sa în calitate de apărător al dreptului internațional, care ar fi fost violat de SUA și de unele state membre ale UE prin recunoașterea independenței Kosovo. În legătură cu aceasta, pe 13 martie 2008, în Dumă au avut loc audieri parlamentare pe tema „evoluției reglementării conflictelor pe teritoriul CSI și a apelurilor către Federația Rusă pentru recunoașterea independenței republicilor Abhazia și Osetia de Sud și a Republicii Moldovenești Nistrene“. În cadrul dezbaterilor, deputații ruși au menționat că aceste trei enclave separatiste s-au format în urma manifestării dorinței majorității populației din respectivele teritorii. Deși nu au beneficiat de o recunoaștere pe plan internațional, acestea ar cădea sub incidența normelor internaționale, or, pe parcursul a 16 ani, jurisdicția Georgiei și a Moldovei nu se extinde asupra regiunilor în cauză. În opinia legislatorilor ruși, conflictele urmează oricum să fie soluționate la masa de negocieri, pe baza principiului „părțile sînt subiecți egali“, prin excluderea presiunilor și prin respectarea acordurilor la care s-a ajuns atît în privința Georgiei, cît și în privința Republicii Moldova. Pe 21 martie 2008, Duma de Stat a lansat un apel către Guvernul rus, care conținea o serie de recomandări

concrete: deschiderea reprezentanței Federației Ruse pe teritoriul Transnistriei, al Abhaziei și al Osetiei de Sud; intensificarea cooperării economice și comerciale cu enclavale separatiste; introducerea unui regim simplificat de trecere a frontierei Federației Ruse de către cetățenii acestor trei enclave; deschiderea filialelor Băncii de Economii a Rusiei (Sberbank) pe teritoriul enclavelor. De aici și pînă la recunoașterea apartenenței asociate a enclavelor separatiste „în cadrul dreptului internațional” nu era decît un pas.

La nivel verbal, Rusia își confirmă, în relațiile cu Moldova, atașamentul față de respectarea suveranității și a integrității teritoriale a acesteia, față de reglementarea diferendului transnistrean la masa de negocieri, pe baza egalității părților și a unor soluții reciproc acceptabile și fără exercitarea presiunilor. În realitate, dacă Chișinăul îndrăznește să exercite anumite presiuni, atunci Rusia recurge imediat la măsuri „adevate” sau/ și „asimetrice”, orientate spre asigurarea „egalității subiecților”. În acest sens, Rusia dispune de cîteva argumente pe care le poate aplica la discreția sa:

- Memorandumul Primakov din anul 1997, semnat de președintele Lucinschi, prevedea expres „egalitatea subiecților”. În dreptul internațional, un „memorandum” nu înseamnă mai mult decît o declarație de intenții și are anume acea pondere care îi este conferită de comun acord de părțile semnatare. Astfel, actuala guvernare a Republicii Moldova nu-și prea amintește de Memorandumul Primakov, în timp ce partea rusă consideră acest document drept un reper de bază pentru reglementarea conflictului dintre Chișinău și Tiraspol;
- Refuzul de a semna în anul 2003 Memorandumul Kozak, un document elaborat la solicitarea părții moldovenești, este invocat de partea rusă cu orice prilej pentru a evidenția „dependența politicii moldovenești de influența negativă a Occidentului”, care „a torpilat o soluție practic finală” pentru conflictul transnistrean. Astfel, Rusia își afișează superio-

ritatea morală și dreptul de a trata Republica Moldova în calitate de partener lipsit de seriozitate, care și-a tăiat craca de sub picioare cu propria mână;

- Dependența energetică a Republicii Moldova, precum și dependența țării noastre de piața rusească de desfacere a producției moldovenești, sînt principalele pîrghii prin intermediul cărora se fac presiuni pentru a asigura „egalitatea subiecților“ la masa de negocieri.

Totalitatea acestor argumente constituie arsenalul vizibil pe care îl utilizează Federația Rusă pentru a-și justifica răspunsurile „adecvate și asimetrice“ față de acțiunile autorităților moldovenești orientate spre reglementarea conflictului transnistrean. Cum are loc acest lucru? Noua conjunctură politică regională, care s-a format după alegerile prezidențiale din Ucraina, a determinat și o nouă abordare a măsurilor de soluționare a diferendului. Toate acțiunile autorităților moldovenești în această direcție au fost, într-o măsură mai mare sau mai mică, coordonate cu SUA, UE și Ucraina: reglementarea conflictului prin democratizarea regiunii transnistrene, prevăzută de Planul ucrainean; introducerea noului regim vamal pe segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene și fondarea misiunii europene de monitorizare (EUBAM); aprobarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii cu privire la principiile de bază ale statutului Transnistriei, care presupune o autonomie largă a regiunii; etc. Toate acțiunile și inițiativele s-au ciocnit însă de răspunsul „adecvat și asimetric“ al Rusiei:

- După anunțarea Planului Iușcenko, a urmat descinderea la Tiraspol a lui Modest Kolerov, consilierul președintelui Putin, care avea misiunea să creeze „societatea civilă transnistreană“, cu alte cuvinte, așa-numita Organizație Internațională „Prorîv“. Refuzul OSCE de a-și delega observatorii la alegerile parlamentare din Transnistria din decembrie 2005 a fost combătut prin delegarea misiunii de observatori ai Dumei de Stat. Declarațiile despre lipsa democrației în regiune, pe motiv că aici nu

ar fi existat partide politice, și-au găsit imediat reflectarea în crearea practic concomitentă (în vara anului 2006) nu a unui sau a două, ci a cinci partide politice (sic!), toate fiind, desigur, prorusești. În așa mod, „polittehnologii“ ruși au instaurat „egalitatea părților“ la capitolul „instituiii democratice“.

- „Măsurile adecvate“ ale Federației Ruse față de noul regim vamal pe segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene au constat în blocarea aproape totală a exporturilor moldovenești pe piața rusă. Iar partea „asimetrică“ a răspunsului s-a manifestat prin faptul că, blocând Republica Moldova, Rusia a oferit, totodată, un ajutor umanitar Transnistriei, precum și susținere directă de sute de milioane USD, ce-i drept, din contul proprietății de stat a regiunii. Mai mult, pentru Moldova tarifele la gazele naturale se majorează permanent, pe când pentru consumatorii transnistreni ele sînt de cîteva ori mai joase și nici nu sînt achitate. O astfel de abordare „asimetrică“ este menită să submineze orice tentative de a face Republica Moldova atractivă sub aspect economic pentru transnistreni.
- Legea cu privire la principiile de bază ale statutului Transnistriei, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova în luna iulie 2005, a generat o reacție mai de durată. Cum însă putea Rusia să dea o replică adecvată aprobării legii de către parlamentul unui stat suveran? Federația Rusă a susținut și a finanțat așa-numitul referendum pe tema aderării, adică „exprimarea directă a voinței poporului“, pe care tot ea l-a recunoscut, fapt ce s-a „încadrat“ perfect în propria ei viziune asupra răspunsului „adecvat și asimetric“.
- Tentativele Republicii Moldova de a replica „adecvat“ la confiscarea proprietăților sale în Transnistria, în special a infrastructurii, prin efectuarea traficului feroviar de pasageri cu Rusia, ocolind Transnistria, au fost urmate de un răspuns la fel de „adecvat“ – Federația Rusă a suspendat traficul feroviar cu Republica Moldova.

IV. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

1. După 18 ani, conflictul transnistrean a parcurs un șir de etape, în prezent esența lui putînd fi exprimată în felul următor:

- la **nivelul relațiilor dintre Chișinău și Tiraspol**, conflictul a luat forma confruntării intereselor politice și economice ale elitelor de pe cele două maluri ale Nistrului. Impedimentele de ordin istoric, etnic, lingvistic, etc. în calea soluționării finale a diferendului pot fi depășite prin oferirea unei autonomii largi raioanelor din stînga Nistrului;
- la **nivel internațional**, conflictul s-a transformat într-o concurență a actorilor cu pondere. Din această perspectivă, soluționarea definitivă a diferendului este posibilă doar în contextul **internaționalizării** procesului de negocieri, al elaborării statutului juridic al raioanelor Republicii Moldova din stînga Nistrului și al garanțiilor pentru independența și viabilitatea statului reintegrat.

2. Decizia Curții Europene pentru Drepturile Omului (CEDO) din 2004, privind „cazul Ilașcu“, demonstrează că unuia dintre mediatori și garanți nu i se potrivește deloc acest statut. Conform concluziilor CEDO, Rusia poartă responsabilitate pentru starea de lucruri din Transnistria, dat fiind că a înarmat, susținut militar, politic, economic și financiar regimul separatist, condus de cetățeni ruși. Conform deciziei înaltei instanțe europene, după semnarea, împreună cu Republica Moldova, a Acordului privind principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova din 21 iulie 1992, Rusia poate fi considerată, mai curînd, drept parte a conflictului, decît mediator și garant. Iar dacă este garant, atunci își garantează propriile

interese, lucru confirmat de declarația din 10 martie 2006 a Dumei de Stat, în care se afirmă că decizia Moldovei și a Ucrainei privind introducerea noilor reguli vamale „contravine interesele Rusiei“.

3. Evoluțiile legate de procesul de reglementare transnistreană pun în evidență susținerea separatismului de către Federația Rusă, care are, de fapt, un statut triplu: de stat care a încurajat izbucnirea separatismului, conform deciziei CEDO privind „cazul Ilașcu“, și care controlează, în realitate, regiunea transnistreană a Republicii Moldova sub aspect militar, economic, financiar, etc.; de mediator în procesul de negocieri și de garant al acordurilor atinse; de parte interesată direct de modalitatea finală a soluționării conflictului. Etapele evoluției conflictului și a procesului de negocieri prezintă interes din punctul de vedere al modalităților de **„înghețare“ a conflictului**. Arhitectii „înghețării“ conflictului vor să amâne soluționarea pînă la crearea unei conjuncturi favorabile **„dezghețării“** lui de o manieră favorabilă intereselor Federației Ruse.

4. Experiența soluționării conflictelor separatiste în spațiul CSI, cu implicarea Federației Ruse, a demonstrat că, pe propriul teritoriu, Rusia își soluționează conflictele în cu totul alt mod. În acest sens, este elocvent cazul Ceceniei. În calitatea sa de mediator al conflictelor de pe teritoriul Republicii Moldova, al Georgiei și al Azerbaidjanului, Rusia are un comportament foarte diferit. Războiul ruso-georgian din august 2008, urmat de recunoașterea independenței Osetiei de Sud și a Abhaziei, precum și „războiul gazelor“ dintre Rusia și Ucraina, sînt indicii ale politicii Federației Ruse în spațiul CSI, pe care îl vede ca pe o zonă de influență exclusivă.

5. Conflictul transnistrean va rămîne, probabil, „înghețat“ pentru mult timp înainte. Rusia va continua să utilizeze „precedentul Kosovo“ în argumentele sale. Aceste argumente sînt slabe și pot fi exagerate, mai cu seamă după războiul ruso-georgian și recunoașterea independenței Osetiei de Sud și a Abhaziei, cînd

Rusia a trecut printr-o perioadă de izolare internațională și nicio țară din lume, cu excepția statului Nicaragua, nu a susținut-o. În cazul conflictului transnistrean însă, argumentele Rusiei sînt și mai slabe, deoarece, spre deosebire de Kosovo, Osetia de Sud și Abhazia, unde s-au „autodeterminat“ kosovarii față de sîrbi, osetinii și abhazii față de georgieni, în RMN pretind să se autodetermine moldovenii din stînga Nistrului față de cei din dreapta. În sfîrșit, separatismul din Balcanii de Vest, regiune care reprezintă o „enclavă“ în spațiul UE, este o „problemă internă“, întrucît UE oferă perspectiva integrării europene entităților din acea zonă. Într-o perspectivă de 10-20 de ani, entitățile balcanice vor putea reveni, după modernizare, la soluționarea problemelor mai vechi într-o manieră civilizată. Dimpotrivă, modalitatea prin care Rusia contribuie la soluționarea conflictelor separatiste în spațiul CSI distruge această structură fără vreo perspectivă de refacere – apartenența la CSI nu este rîvnită în măsura în care este rîvnită aderarea la UE. Părăsirea CSI de către Georgia, ca urmare a războiului ruso-georgian, este o dovadă incontestabilă în acest sens. Astfel, Rusia va evita să recunoască independența Transnistriei, însă își va intensifica asistența economică și politică acordată regiunii în cadrul modelului puertorican de „asociere“.

6. Alternativa menținerii conflictului în stare „înghețată“ ar fi o soluționare rapidă convenabilă Rusiei: uniunea a doi subiecți cu drepturi egale, cu oferirea dreptului de veto Transnistriei și păstrarea prezenței militare rusești în regiune. O astfel de soluție ar lipsi de viabilitate „statul comun“. La etapa actuală, elitele politice moldovenești, indiferent de apartenența lor partinică, nu se vor hazarda să recunoască un statut de egalitate al Transnistriei în cadrul unui model constituțional înnoit. O soluție de acest fel ar genera proteste de amploare și o destabilizare periculoasă a situației politice interne pe malul drept al Nistrului. Istoria cu Memorandumul Kozak este relevantă în acest sens, iar inițiativele lansate de președintele Voronin în luna octombrie 2007 confirmă că, în cazul în care nici cel mai puternic partid din

Republica Moldova, care deține majoritatea parlamentară, nu s-a aventurat să recunoască Transnistria în calitate de subiect egal, atunci este puțin probabil ca forțele politice mai slabe să recurgă la această soluție. Pe de altă parte, Republica Moldova nu poate nici să renunțe la Transnistria, recunoscându-i independența. Or o astfel de variantă ar necesita soluționarea problemei pe care o reprezintă Benderul și localitățile din stînga Nistrului aflate sub jurisdicția Chișinăului. Rezolvarea acestor probleme prin cedări unilaterale este, practic, imposibilă, putînd genera crize politice de proporții.

7. Cei 12 ani care s-au scurs după semnarea Memorandumului Primakov, prin care a fost recunoscută „egalitatea părților în conflict” și, de fapt, s-au pus bazele „înghețării” conflictului, au sugerat și calea ieșirii din acest impas – **internaționalizarea procesului de negocieri**. Gradul de **internaționalizare** a conflictului și interesele actorilor principali își au reflectarea în formatul „5+2”. Extinderea Uniunii Europene pînă la hotarele Republicii Moldova explică interesul și implicarea UE în procesul de soluționare a conflictului prin misiunea EUBAM de asistență la hotarul moldo-ucrainean pe segmentul transnistrean și limitarea circulației liderilor separatiști în spațiul UE. Interesul SUA pentru participarea la soluționarea diferendului este explicabil prin atitudinea negativă a americanilor față de pretențiile Federației Ruse de a transforma spațiul CSI într-o zonă de influență exclusivă. Blocarea procesului de negocieri în formatul „5+2” denotă dezaordul uneia dintre părțile conflictului cu acest format și o eventuală influență din partea observatorilor. Practic, este „înghețat” nu doar conflictul propriu-zis, ci și procesul de negocieri pe parcursul ultimilor doi ani.

8. Soluționarea conflictului este posibilă doar în contextul negocierilor în formatul „5+2”. Orice alt format comportă riscuri imense, întrucît Republica Moldova poate să se pomenească fără sprijinul UE și SUA, necesar echilibrării intereselor rusești în regiune. **Revenirea la *status quo antes* 3 martie 2006**, adică

permiterea exporturilor transnistrene fără asigurarea vamală a Republicii Moldova, ar fi o greșeală extrem de gravă. Prin implicarea UE, care a reușit să convingă Ucraina să accepte misiunea EUBAM, Chișinăul a obținut singura pîrghie prin care poate influența administrația de la Tiraspol și extinde, implicit, suveranitatea asupra raioanelor de est ale Republicii Moldova.

9. Republica Moldova nu este în stare să modifice de una singură formatul de negocieri sau formulele aprobate de majoritatea participanților. Din aceste considerente, procesul reglementării transnistrene trebuie continuat în albia „abordării la pachet” și a măsurilor de restabilire a încrederii, lansate de șeful statului în octombrie 2007. Măsurile de încredere, soluționarea chestiunilor economice, comerciale și sociale, etc., vor trebui **sincronizate** cu progresele în procesul de negocieri. În acest sens, Republica Moldova trebuie să folosească argumentele UE pentru restricționarea libertății de circulație a liderilor separatiști.

10. Conflictul transnistrean poate avea doar o soluție **europeană**, care poate fi atinsă prin intermediul participării UE. Aceasta pentru că UE se bazează pe valori democratice și dispune de standarde pentru o soluționare democratică. În contrast, Rusia este preocupată de restabilirea măreției sale de altădată. Abordările și soluțiile Rusiei sînt explicabile prin prisma atingerii acestui obiectiv de refacere a statutului său de mare putere, lucru ce poate fi realizat pe contul statelor CSI (Ucraina, Georgia, Moldova, etc.), prin susținerea mișcărilor separatiste. Din acest punct de vedere, Republica Moldova trebuie să sprijine inițiativa UE referitoare la Parteneriatul Estic. Acest parteneriat poate deveni principala garanție împotriva realizării planurilor rusești: spațiul CSI – zonă exclusivă a intereselor rusești. Este nepotrivită compararea Parteneriatului Estic cu CSI-2, întrucît Rusia a constituit deja CSI-2 prin crearea așa-zisei Comunități pentru Democrație și Dezvoltarea Popoarelor, din care face parte Abhazia, Osetia de Sud și Transnistria.

11. În procesul de soluționare a conflictului prin intermediul restabilirii încrederii între cele două maluri ale Nistrului este importantă și crearea unui spațiu informațional comun pentru diminuarea efectelor propagandei antimoldovenești din Transnistria. În acest sens, se cere revenirea urgentă la ideea înființării, printr-un proiect al UE, a unor posturi de radio și TV care să abordeze de o manieră corectă și imparțială problemele existente. Realizatorii emisiunilor ar putea fi persoane dezinteresate. Este important să se realizeze, cu o periodicitate constantă, sondaje de opinii sub auspiciile unor instituții europene credibile, cu operatori dezinteresați, pentru a identifica fobiile cetățenilor din Transnistria față de reunificarea țării, precum și așteptările lor în privința soluționării finale a conflictului. Doar pe baza unor astfel de investigații sociologice și a creării unui spațiu comun de informare s-ar putea desfășura un program autentic de consolidare a încrederii între cetățeni.

12. Orice soluție pentru conflictul transnistrean trebuie să aibă la temelie următorul principiu: garanții soluției finale a conflictului nu pot garanta ceea ce nu au experimentat în propria țară. Aceasta pentru că, în cazul apariției unor probleme, garanții nu vor dispune de soluții verificate. În acest sens, avându-i drept garanți pe Rusia și Ucraina, soluția pentru statutul juridic al Transnistriei trebuie să oscileze între formula de autonomie pentru Crimeea și cea pentru subiecții Federației Ruse. Întrucât în Rusia există, formal, o federație, iar *de facto* acest lucru poate fi contestat, deoarece subiecții au fost lipsiți chiar de dreptul de a-și alege în mod direct șefii administrației, pentru Republica Moldova ar fi mai oportun modelul spaniol. Spaniolii nu-și numesc țara federație, pentru a înlătura pretențiile de ordin secesionist, ci stat al autonomiilor. Republica Moldova ar putea oferi regiunilor sale autonome împuterniciri echivalente cu împuternicirile subiecților Federației Ruse, evitând denumirea de federație tocmai pentru a curma eventualele tendințe separatiste.

Editura ARC
str. G. Meniuc nr. 3, Chişinău, MD-2009, Republica Moldova
Tel.: (+373 22) 73-36-19. Tel./ fax: (+373 22) 73-36-23
E-mail: cedbirsa@moldnet.md; info@arc.moldnet.md; www.edituraarc.md

Imprimat la F.E.-P. „Tipografia Centrală“,
Chişinău, str. Florilor nr. 1
Com. nr. 9221